



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα
κοινωνικής δικτύωσης»**

Ειρήνη Χρυσοβαλάντη Γιαννικουρή

Επιβλέπων Καθηγητής:

Στέργιος Χατζηκυριακίδης

Κάλυμνος, Μάιος 2024

Ευχαριστίες

Έχοντας ολοκληρώσει την τελευταία εργασία, που απαιτείται για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος, θα ήταν άδικο να μην εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους ανθρώπους, που βοήθησαν να φτάσω στο πέρας των σπουδών μου. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Στέργιο Χατζηκυριακίδη. Παρόλο που το θέμα της εργασίας μου δεν εντάσσεται στα κύρια ερευνητικά του ενδιαφέροντα, αυτό δεν τον πτόησε από το να με συμβουλεύει, να απαντάει στις πολλαπλές ερωτήσεις μου και να με βοηθάει, ώστε να προσαρμόσουμε την εργασία και να αποκομίσουμε το βέλτιστο αποτέλεσμα.

Στην συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις υπόλοιπες καθηγήτριες (Ελενα Αναγνωστοπούλου, Ιωάννα Κάππα, Βίνα Τσακάλη, Μαρία Μπαρούνη) και τον καθηγητή (Αλέξη Καλοκαιρινό) του τομέα Γλωσσολογίας. Φοιτώ στο Πανεπιστήμιο Κρήτης από το 2016, οπότε αυτά τα 8 χρόνια η επαφή, οι συμβουλές και η έμπνευση από τα πρόσωπα του Πανεπιστημίου ήταν ανεκτίμητα.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τους φίλους και τις φίλες μου. Ο καθένας και η καθεμία συνέφερε με τον τρόπο του/της, ώστε να μεταφέρω αυτή τη στιγμή τη συγκίνηση μου. Η συνεχής στήριξη σας, τα λόγια σας (ενθαρρυντικά και μη), η υπομονή που κάνατε τόσους μήνες, αλλά και το θάρρος, που μου δίνατε ήταν πηγή βαθιάς ευγνωμοσύνης. Γίνατε η επίκτητη οικογένεια μου.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένεια μου στο νησί της Καλύμνου, που δεν έπαψε να μου δίνει κουράγιο, ακόμα κι όταν ένιωθα ότι δεν θα ολοκλήρωνα τις σπουδές μου. Είστε το στήριγμα μου και σας αγαπώ. Σας ευχαριστώ για ό,τι κάνατε τόσα χρόνια για εμένα. Ελπίζω κάποια μέρα να σας το ανταποδώσω.

Στις οικογένειες μου, λοιπόν. Με αυτήν την εργασία, σας επιστρέφω την αγάπη, που μου δείξατε. Σας ευχαριστώ.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη, εξετάζοντας πάντα την χρήση του γενικευτικού γένους στα ελληνικά κατά την χρήση του στο διαδίκτυο. Στο πρώτο μέρος εξετάζονται οι ορολογίες γύρω από το ζητούμενο. Το «γένος» και το «φύλο» είναι δύο όροι, οι οποίοι συνδέονται, αλλά δεν ταυτίζονται. Το πρώτο αποτελεί γραμματική κατηγορία, η οποία πρωταγωνιστεί στη διεθνή γλωσσολογική βιβλιογραφία, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να αναφέρεται στο δεύτερο, το φύλο. Το γενικευτικό γένος, το γένος το οποίο χρησιμοποιείται για αναφορά σε αόριστο πρόσωπο ή σε πρόσωπο αγνώστου φύλου και ταυτότητας δεν απαιτεί την γνώση/πληροφορία του φύλου. Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ερμηνεία του γένους, και συγκεκριμένα του γενικευτικού. Παρουσιάζει πώς αυτό εκφέρεται σε διάφορες γλώσσες, οι οποίες είτε έχουν το γένος στην γραμματική τους είτε όχι (Σουηδικά, Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Τουρκικά, Εβραϊκά).

Στο πλαίσιο της περιγραφής του, παρουσιάζεται η κριτική, την οποία έχει δεχθεί η αποκλειστική χρήση του αρσενικού γενικευτικού γένους από την σκοπιά της φεμινιστικής γλωσσολογίας. Παρουσιάζονται οι στόχοι του κλάδου και με ποιον τρόπο προτείνονται πιο ουδέτερες πρακτικές αναφορές, καθώς και η ανάγκη ανάδειξής τους.

Στο τρίτο μέρος της εργασίας, λαμβάνεται υπόψιν η περίπτωση των ελληνικών, όπου κυριαρχεί το αρσενικό γενικευτικό γένος. Με αφορμή τις εναλλακτικές μορφές συμπερίληψης στην γλώσσα, π.χ. η χρήση του ουδέτερου γένους και του συμβόλου @, οι οποίες εμφανίζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παρουσιάζεται μία διμερής έρευνα, που διεξάχθηκε. Σε αυτήν, εξετάστηκε αν η γλωσσική αλλαγή του γενικευτικού γένους εξαρτάται από α) την ηλικία και β) το φύλο. Στην έρευνα συμμετείχαν 45 συμμετέχοντες/ουσες, οι οποίοι/ες έκριναν την γραμματικότητα προτάσεων και απάντησαν στο αν θα τις χρησιμοποιούσαν.

Από τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων, φάνηκε ότι οι γυναίκες νεότερης ηλικίας χρησιμοποιούν περισσότερο τους νεολογισμούς και πρακτικές ουδετεροποίησης της γλώσσας, από ό,τι οι άνδρες ή οι άλλες γενιές. Όσον αφορά την γραμματική κρίση, είναι πιο πιθανό οι γυναίκες να αποδεχτούν την παράλληλη χρήση των αρσενικών και θηλυκών γενικευτικών τύπων από ό,τι κάποια άλλη πρακτική ουδετεροποίησης.

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1: Γένη του λήμματος «γυναίκα».....	5
Πίνακας 2: Κλίση των αγγλικών νεοαντωνυμιών (Rose, Winig, Nash, Roepke, & Conrod, 2023).....	12
Πίνακας 3: Γαλλικές νεοαντωνυμίες γ' προσώπου (Coutant, Greco, & Marignier, 2015; Knisely-Southerland, 2018; όπως αναφέρεται σε Kosnick, 2019, σ. 5).....	15
Πίνακας 4: Επικοινωνιακά περιβάλλοντα στο διαδίκτυο.....	27
Πίνακας 5: Συμμετοχή στα ερωτηματολόγια.....	35
Πίνακας 6: Αποτελέσματα ερωτηματολογίων.....	36
Πίνακας 7: Αποτελέσματα ερωτηματολογίων.....	37
Πίνακας 8: Τεστ σημαντικότητας για γραμματική κρίση.....	43
Πίνακας 9: Τεστ σημαντικότητας για χρήση.....	45

Λίστα Γραφημάτων

Γράφημα 1: Χρήση ανά ηλικία.....	38
Γράφημα 2: Γραμματική κρίση ανά ηλικία.....	39
Γράφημα 3: Γραμματική κρίση ανά φύλο.....	40
Γράφημα 4: Χρήση ανά φύλο.....	40
Γράφημα 5: Χρήση της γενιάς Y.....	41
Γράφημα 6: Χρήση της γενιάς Z.....	41
Γράφημα 7: Γραμματική κρίση ανά γενιά/φύλο.....	42

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	i
Περίληψη	ii
Λίστα Πινάκων	iii
Λίστα Γραφημάτων.....	iv
1. Εισαγωγή.....	1
2. Γένος ή Γένη;	1
3. Γενικευτικό Γένος	5
4. Αρσενικό Γενικευτικό Γένος και Πρακτικές Ουδετεροποίησης	7
4.1. Σουηδικά	8
4.2. Αγγλικά	10
4.3. Γαλλικά και Γερμανικά.....	13
4.4. Τουρκικά και Εβραϊκά	17
4.5. Ελληνικά	20
5. Φεμινιστική Γλωσσολογία.....	22
6. Νέοι και Διαδίκτυο	25
6.1. Γλώσσα των νέων	25
6.2. Χαρακτηριστικά γλώσσας διαδικτύου.....	26
6.3. Η παρουσία νεολογισμών στο ελληνικό διαδίκτυο	28
6.3.1. Διαφημίσεις.....	30
6.3.2. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....	32
7. Παρούσα Έρευνα	33
7.1. Μεθοδολογία.....	34
7.2 Αποτελέσματα έρευνας.....	36
7.2.1. Ηλικιακή σύγκριση	38
7.2.2. Φυλετική σύγκριση	39
7.2.3. Ηλικιακή και φυλετική σύγκριση	41
7.2.4. Τεστ σημαντικότητας	42
7.2.5. Απόψεις συμμετεχόντων/ουσών	45
8. Συμπεράσματα – Σύνοψη.....	48
9. Βιβλιογραφία	51
10. Παράρτημα.....	57

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως βασικό θέμα το γενικευτικό γένος και την τάση, η οποία παρατηρείται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, να ουδετεροποιείται η γλώσσα. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η έννοια του γένους στην γραμματική και οι διαφορετικές λειτουργίες, που έχει. Ακολούθως, επιχειρείται να παρουσιαστεί η έννοια του γενικευτικού γένους, πώς δηλαδή γίνεται αναφορά σε μία μεγάλη ομάδα ατόμων ή σε ένα άγνωστο/ αόριστο άτομο. Στην αντίστοιχη ενότητα, γίνεται περιγραφική ανάλυση του γένους σε διάφορες γλώσσες και παρουσιάζονται οι πρακτικές, που χρησιμοποιήθηκαν, με σκοπό την ουδετεροποίηση αυτών των γλωσσών (καθώς και αν υπήρξε επιτυχία επί του θέματος, αλλά και ο βαθμός της).

Δεν παραλείπεται να αναφερθούν οι βιβλιογραφικές πηγές, που έθεσαν εξαρχής το θέμα της ισότητας του γένους στην γλώσσα. Περνώντας από τους στόχους και τα συμπεράσματα της φεμινιστικής γλωσσολογίας, γίνεται αναφορά σε άλλους δύο παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν την σύγχρονη τάση γενίκευσης του γένους: η γλώσσα των νέων και η γλώσσα του διαδικτύου.

Για να υποστηριχθεί η θέση ότι πλέον χρησιμοποιούνται και γίνονται αποδεκτές μέθοδοι, που δεν είναι συμβατές με την γραμματική της ελληνικής γλώσσας, όπως είναι η χρήση του συμβόλου @, αλλά και το ουδέτερο γένος, διεξήχθη μία έρευνα, στην οποία συμμετείχαν 45 άτομα. Στις αντίστοιχες ενότητες, βρίσκονται τα αποτελέσματα της έρευνας, σύνοψη της εργασίας και σχολιάζεται το συμπέρασμα ότι: Το ζήτημα ουδετεροποίησης της ελληνικής γλώσσας δεν είναι άμεσα επιλύσιμο.

2. Γένος ή Γένη;

Ο Corbett (1991) ορίζει το γένος ως μία μορφή κατηγοριοποίησης των ονοματικών τύπων, όπως φαίνεται από την συμφωνία (σ. 4). Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, το γένος αποτελεί μία γραμματική κατηγορία, η οποία αναγνωρίζεται μέσω της συμφωνίας ανάμεσα στους γειτνιάζοντες όρους. Τα κριτήρια, με τα οποία ο Corbett ερμηνεύει την απόδοση γένους στις διάφορες γλώσσες του κόσμου εξαρτώνται από τις πληροφορίες, που δίνει το νόημα, ή η μορφή των λέξεων (σ. 8).

Φυσικά, το γραμματικό γένος είναι μία κατηγορία, που μπορεί να ελλείπει από την γραμματική μίας γλώσσας. Στο *The World Atlas of Language Structures Online*¹, μάλιστα, η πλειοψηφία των καταγεγραμμένων γλωσσών (145/257, δηλ. το 56,42%) δεν έχει γένος, ενώ οι υπόλοιπες έχουν από 1 έως και πάνω από 5. Η ταξινόμηση των λεξικών και των λειτουργικών όρων σε γένη μπορεί να διαφέρει από γλώσσα σε γλώσσα. Μελετώντας κανείς την γλώσσα *Dyirbal*, για παράδειγμα, διαπιστώνει ότι τα γραμματικά γένη είναι 4: *bayi* (+αρσ/+ανθρ., +εμψυ/-ανθρ.), *balan* (+θηλ/+ανθρ., νερό, φωτιά, πάλη), *balam*(φαγητό χωρίς σάρκα), *bala*(υπόλοιπα) (Corbett & Greville, 1991, σ. 16; Dixon, 1972, σ. 47). Στη παραπάνω γλώσσα, παρατηρείται πως οι αρσενικές οντότητες ταξινομούνται διαφορετικά από τις θηλυκές οντότητες. Με άλλα λόγια, το γραμματικό γένος είναι δυνατόν αλλά όχι αναγκαίο να ταυτίζεται με το «φυσικό» ή «βιολογικό» γένος (αλλιώς «φύλο») των αναφερόμενων οντοτήτων. Αυτό δεν είναι κάτι που θα έπρεπε να προκαλεί έκπληξη. Αντίστοιχα, η Αγγλική γλώσσα δεν διακατέχεται από την γραμματική κατηγορία του γένους. Παρόλα αυτά, το γένος υπάρχει σε συγκεκριμένες λεξικές, λειτουργικές κατηγορίες ή σε καταληκτικά μορφήματα (βλ. ενότητα 4.2.).

Στην περίπτωση που ο αριθμός των γενών ή/ και οι «τιμές», τις οποίες δέχεται μία γλώσσα, εξαρτώνται από διάφορους σημασιολογικούς παράγοντες, όπως είναι το φύλο (sex), το ανθρώπινο/ μη ανθρώπινο στοιχείο ή ακόμα και το έμψυχο/ μη έμψυχο (Corbett & Greville, 1991, σ. 5), η γλώσσα θεωρείται «γλώσσα με γένος» (Hellinger & Bußmann, 2001, σ. 6; Stahlberg, Braun, Irmén, & Sczesny, 2007, σ. 164). Σε μία τέτοια γλώσσα, κάθε όνομα δέχεται την τιμή θηλυκό, αρσενικό ή και ουδέτερο. Το ουδέτερο γένος δεν δηλώνει το φύλο του αναφερόμενου όρου, αλλά αντίθετα, μόνο την γραμματική του κατηγορία (Stahlberg, Braun, Irmén, & Sczesny, 2007, p. 164).

Η ελληνική γλώσσα αποτελεί ένα παράδειγμα «γλώσσας με γένος», αφού σε αυτή το γένος διακρίνεται σε αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Υπάρχει δηλαδή τριμερής διάκριση:

(1) Ο μπαμπάς είναι πολύ ψηλός.

¹ Το [WALS Online - Feature 30A: Number of Genders](#) είναι μία online βάση δεδομένων, η οποία ταξινομεί και ερμηνεύει γεωγραφικά, διάφορα γλωσσολογικά χαρακτηριστικά. Ο παρών υπερσύνδεσμος παραπέμπει στο κεφάλαιο «Αριθμός Γενών».

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

(2) Η μαμά είναι κουρασμένη σήμερα.

(3) Το παιδί παίζει με την μπάλα του.

(4) Η ξύλινη καρέκλα έχει ανάγλυφα λουλούδια.

Τα τέσσερα παραδείγματα υποδεικνύουν τα τρία γένη της ελληνικής και επιβεβαιώνουν τον ορισμό του Corbett περί συμφωνίας. Στο παράδειγμα (1), το άρθρο «ο», το όνομα «μπαμπάς» και το επίθετο «ψηλός» συμφωνούν μεταξύ τους, καθώς ανήκουν στο ίδιο γένος, αριθμό και πτώση. Το ίδιο συμβαίνει στο άρθρο «η», στο όνομα «μαμά» και στην μετοχή «κουρασμένη» του παραδείγματος (2). Η ίδια συμφωνία παρατηρείται και στο παράδειγμα (3) ανάμεσα στο άρθρο «το», το όνομα «παιδί» και την κτητική αντωνυμία «του».

Τα ελληνικά ανήκουν στις «γλώσσες με γένος» (gender languages), οι οποίες διαθέτουν γραμματικό γένος, το οποίο διακρίνεται σε δύο ή τρία (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) και εκφέρεται τόσο σε λεξικές κατηγορίες, όσο και λειτουργικές. Το γραμματικό γένος μπορεί να εκφράσει πιο εύστοχα το φύλο των αναφερόμενων όρων μέσω των προσωπικών αντωνυμιών και άλλων εξαρτημένων τύπων. (Stahlberg, Braun, Irmén, & Sczesny, 2007, σ. 165). Ακόμη, επαναλαμβάνεται ότι σύμφωνα με τον ορισμό του Corbett, το γραμματικό γένος είναι μία γραμματική κατηγορία, που προϋποθέτει την συμφωνία, ανάμεσα στους όρους της φράσης.

Το γένος εκτός από μία συντακτική κατηγορία είναι και σημασιολογική, η οποία υποδεικνύει το φυσικό ή βιολογικό φύλο των αναφερόμενων όρων. Σε αυτή τη περίπτωση, το γένος ονομάζεται «φυσικό» και διαφέρει από το «γραμματικό» γένος (Γιαννουλοπούλου, 2012). Στο παράδειγμα (1), η ονοματική φράση «ο μπαμπάς» έχει γραμματικό γένος το αρσενικό, το οποίο συμφωνεί με το φυσικό γένος της οντότητας (+αρσενικό), ενώ στο παράδειγμα (3), η ονοματική φράση «το παιδί» μαρκάρεται γραμματικά ως ουδέτερη, παρόλο που είναι αμφίσημο το φυσικό της γένος (+/-αρσενικό).

Ακόμη πιο χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα (4) στο οποίο, το άρθρο «η», το επίθετο «ξύλινη» και η κεφαλή «καρέκλα» συμφωνούν ως προς το γραμματικό γένος, λαμβάνοντας τιμή (+)θηλυκό, χωρίς όμως να μπορεί να αποδοθεί θηλυκό φυσικό γένος, λόγω της (-)εμφυσχότητας της λέξης «καρέκλας». Η «καρέκλα» έχει (+)θηλυκό γραμματικό γένος και (+)ουδέτερο φυσικό γένος. Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι στις (-)

έμψυχες οντότητες, η απόδοση του γένους λειτουργεί διαφορετικά, ενώ στις (+)έμψυχες, η παρουσία του φυσικού γένους εξυπηρετεί την απόδοση αντίστοιχου γραμματικού. Στην περίπτωση της «καρέκλας», η απόδοση του γένους μπορεί να προβλεφθεί εν μέρει από την μορφολογία (Pavlidou, 2003, p. 177). Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές, που το ίδιο κλιτικό επίθημα μπορεί να οδηγήσει σε αμφισημία (Pavlidou, 2003, σ. 178). Από την άλλη, η Ράλλη υποστηρίζει ότι το γένος είναι «εγγενές χαρακτηριστικό των θεμάτων και των παραγωγικών προσφυσμάτων», με αποτέλεσμα να μην μπορούν να συνδεθούν τα καταληκτικά επιθήματα με γένη. Οι φορές, που είναι δυνατόν να συμβεί αυτό, είναι όταν είναι παρόν το σημασιολογικό χαρακτηριστικό της εμψυχότητας και του φυσικού γένους αρσενικό/θηλυκό (Ράλλη, 2003, σ. 60; Ράλλη, 2008, σσ. 114 - 115).

Το παραγωγικό θέμα «παιδ-» της λέξης «παιδί» από το παράδειγμα (3) δεν είναι συνυφασμένο με ένα συγκεκριμένο φυσικό γένος, παρόλο που είναι (+)έμψυχο, με αποτέλεσμα να οδηγεί σε σημασιολογική αμφισημία² (Pavlidou, 2003, σ. 180). Όταν το γένος υπάρχει στις λεξικές κατηγορίες, είναι, δηλαδή, κομμάτι της μορφολογικής και σημασιολογικής πληροφoρίας, που μεταφέρει η λέξη, γίνεται αναφορά στο «λεξικό γένος» (lexical gender) (Dahl, 2000; Siemund & Dolberg, 2011, p. 493). Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η λέξη «το κορίτσι». Λόγω της μορφολογίας της, η λέξη έχει ουδέτερο γραμματικό γένος. Παρόλα αυτά, η σημασιολογία της λέξης «κορίτσι» αντιστοιχεί στο θηλυκό σημασιολογικό γένος. Επομένως, το «λεξικό» γένος είναι διαφορετικό από το «γένος αναφοράς» (referential gender) (Dahl, 2000; Siemund & Dolberg, 2011, p. 493; Hellinger & Bußmann, 2001, p. 8).

Ολοκληρώνοντας την παρούσα ενότητα, θα ήταν φρόνιμο να γίνει μία σύνοψη στα διαφορετικά γένη, που αναφέρθηκαν. Μέχρι στιγμής, το γένος ως γλωσσολογικός όρος ερμηνεύεται ως «γραμματικό», «φυσικό», «λεξικό» ή «γένος αναφοράς». Το γραμματικό γένος είναι μία κατηγοριοποίηση των λέξεων σε διάφορες τάξεις. Το «φυσικό» γένος αποτελεί το βιολογικό γένος ή «φύλο» των οντοτήτων αναφοράς και μπορεί να συμπίπτει με το γραμματικό. Το «λεξικό» γένος σηματοδοτεί ότι μία λέξη, ανεξαρτήτως του γραμματικού γένους της, είναι συνδεδεμένη είτε με ένα «φυσικό» γένος είτε με το γένος του εκάστοτε λήμματος, ενώ το γένος «αναφοράς» είναι το γένος,

² Η Pavlidou (2003) παρουσιάζει αργότερα πώς στην πραγματικότητα η λέξη «παιδί» αναφέρεται σε αρσενικές οντότητες.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

στο οποίο αναφέρεται μία λέξη/οντότητα. Το γένος αναφοράς χρησιμοποιείται ευρέως στους τύπους των αντωνυμιών. Παρακάτω παρατίθεται ένα πίνακας, για καλύτερη κατανόηση των όρων, με παράδειγμα το λήμμα *γυναίκα*.

Πίνακας 1: Γένη του λήμματος «γυναίκα»		
Γραμματικό	Γυναίκα	θηλυκό
Φυσικό	Γυναίκα	θηλυκό
Λεξικό	Γυναικείος	θηλυκό (αλλά αρσενικό γραμματικό γένος)
Γένος αναφοράς	αυτή η γυναίκα	θηλυκό

Ένα τελευταίο είδος γένους, το οποίο συγκαταλέγεται στην σημασιολογία του γλωσσικού συστήματος είναι το «γενικευτικό γένος», το οποίο χρησιμοποιείται για αναφορά σε άγνωστες οντότητες.

3. Γενικευτικό Γένος

Μία βασική λειτουργία της γλώσσας είναι η αναφορά σε οντότητες, πέρα του επικοινωνιακού πλαισίου. Συνήθως αυτή μπορεί να επιτευχθεί με την χρήση κατάλληλων αντωνυμικών τύπων (βλ. ενότητα 4, 5). Ωστόσο, το μαρκάρισμα του γένους πάνω σε αυτούς είναι μια διαφορετική συζήτηση.

Πριν γίνει περαιτέρω ανάλυση του γενικευτικού γένους, οφείλεται να ερμηνευτούν οι γλώσσες, στις οποίες εμφανίζεται. Οι γλώσσες, ανάλογα την ύπαρξη, την κατανομή ή την απουσία του γένους χωρίζονται σε τρεις ομάδες:

- α. γλώσσες με γένος (gendered languages),
- β. γλώσσες με φυσικό γένος (natural gender languages),
- γ. γλώσσες χωρίς γένος (genderless languages).

Στις γλώσσες με γένος, το γραμματικό γένος μαρκάρεται στους διάφορους λεξικούς και λειτουργικούς τύπους της και μπορεί να ταυτίζεται ή όχι με τον φυσικό γένος των λεξικών τεμαχίων (π.χ. Ελληνικά). Στις γλώσσες με φυσικό γένος, δεν υπάρχει μορφολογικό μαρκάρισμα του φύλου, αλλά αυτό μπορεί να γίνει αντιληπτό με το μαρκάρισμα στις προσωπικές αντωνυμίες και σε άλλες λειτουργικές κατηγορίες (π.χ.

Αγγλικά). Τέλος, υπάρχουν γλώσσες γένους, όπου το φύλο δεν μπορεί να διακριθεί από την μορφολογία της γλώσσας (π.χ. Τουρκικά) (Stahlberg, Braun, Irmen, & Sczesny, 2007, σσ. 164 - 167).

Στις «γλώσσες με γένους», η αναφορά σε άγνωστες ή αόριστες οντότητες επιτυγχάνεται με τη χρήση του γενικευτικού γένους, το οποίο ταυτίζεται με το θηλυκό ή το αρσενικό, αναλόγως την γραμματική της εκάστοτε γλώσσας (Corbett & Fraser, 2000). Η επιλογή του γενικευτικού γένους σε μία γλώσσα εξαρτάται τόσο από μορφολογικούς όσο και σημασιολογικούς παράγοντες. Οι Corbett & Fraser (2000, p. 56) αναφέρουν ότι ο αμαρκάριστος γενικευτικός τύπος είναι ο αρσενικός, με κάποια αμφιβολία, φέρνοντας ως παράδειγμα τα Γαλλικά, στα οποία το αρσενικό γένος είναι μαρκαρισμένο και γενικευτικό. Ως συμπλήρωμα στην παραπάνω υποστήριξη, παρατίθενται το επιχείρημα του Greenberg (1966). Ο ίδιος επαληθεύει ότι το αρσενικό είναι το λιγότερο μαρκαρισμένο γένος (Greenberg J. , 1966, p. 39). Συγκεκριμένα, γίνεται μία πρώτη διάκριση σε αρσενικό και θηλυκό και όταν τίθεται το θέμα της εμπυχότητας, το ουδέτερο γένος φαίνεται να είναι το περισσότερο μαρκαρισμένο.

Η χρήση του γενικευτικού γένους συμβαίνει σε τρεις περιπτώσεις: όταν το γένος αναφοράς είναι άγνωστο, ασαφές ή μεικτό (Corbett & Fraser, 2000, pp. 82-84). Ακολουθούν παραδείγματα για τις παραπάνω περιπτώσεις:

(5) *Who is knocking the door in the middle of the night?*
Ποιος/Ποια χτυπάει την πόρτα μέσα στην νύχτα;

Η αντωνυμία “who” στερείται γένους, οπότε η αντωνυμία που θα χρησιμοποιηθεί ως απάντηση σχετίζεται με άγνωστο γένος αναφοράς.

(6) *If any student knows the answer, s/he/they should answer.*
Εάν κάποιος/κάποια μαθητής/μαθήτρια γνωρίζει την απάντηση, (αυτός/αυτή) πρέπει να απαντήσει.

Η αντωνυμική φράση «any student» συναναφέρεται με τις προσωπικές αντωνυμίες της δεύτερης πρότασης. Ωστόσο, λόγω της έλλειψης γένους στο όνομα «student», το γένος αναφοράς είναι ασαφές, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ποικίλες επιλογές στην χρήση κατάλληλου γένους στις αντωνυμίες.

(7) Η γυναίκα και το παιδί είναι έξυπνοι. (παράδειγμα από Anagnostopoulou, 2017).

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

Στο παραπάνω παράδειγμα, γίνεται χρήση του πληθυντικού αριθμού. Τα ονόματα «γυναίκα» (θηλυκό γραμματικό γένος) και «παιδί» (ουδέτερο γραμματικό γένος) συμφωνούν σε αριθμό με το επίθετο «έξυπνου», το οποίο βρίσκεται σε αρσενικό γραμματικό/γενικευτικό γένος.

Μία σημαντική παρατήρηση, που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι η χρήση του γενικευτικού γένους μπορεί να ποικίλει, αφού η επιλογή του γένους μπορεί να εξαρτηθεί από σημασιολογικούς δείκτες³ (Corbett & Fraser, 2000, p. 75). Εξάλλου, χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις γλωσσών, που χρησιμοποιούν ως βασικό/προεπιλεγμένο (default gender) το θηλυκό.⁴

Επιστρέφοντας στο ζήτημα της αναφοράς, η πρακτική κατά την οποία το αρσενικό γένος αναφέρεται παράλληλα σε αρσενικές και σε θηλυκές οντότητες, ονομάζεται «ψευδώς γενικευτικό» (false generics), «ψευδώς αρσενικό» (false masculines) ή «αρσενικό γενικευτικό» (masculine generics). Η παραπάνω τακτική δικαιολογείται στην βιβλιογραφία από την αμαρκάριστη φύση του αρσενικού. Το μαρκάρισμα των θηλυκών αντωνυμιών έχει ως αποτέλεσμα την αποκλειστική αναφορά σε θηλυκά πρόσωπα, ενώ οι αμαρκάριστοι τύποι υποδηλώνουν ότι οι οντότητες ανήκουν στο αρσενικό ή/και στο θηλυκό φύλο (Hellinger & Bußmann, 2001, σ. 9).

Έχοντας ειπωθεί τα παραπάνω, θα ήταν φρόνιμο να εξεταστούν παραδείγματα γλωσσών, από όλες τις κατηγορίες γλωσσών και πώς αυτές εφαρμόζουν το γενικευτικό γένος, ώστε να επαληθευτεί εάν το γένος αναφοράς τείνει να συμφωνεί με το αρσενικό (αμαρκάριστο) γραμματικό γένος ή αλλιώς αρσενικό γενικευτικό γένος.

4. Αρσενικό Γενικευτικό Γένος και Πρακτικές Ουδετεροποίησης

Ο όρος «αρσενικά γενικευτικά» (masculine generics) χρησιμοποιείται για την αναφορά είτε αποκλειστικά σε αρσενικά πρόσωπα είτε σε μεικτές ομάδες ατόμων, των οποίων το φύλο είναι άγνωστο ή αδιάφορο (Stahlberg, Braun, Irmén, & Sczesny, 2007, σ. 169). Όπως έχει αναφερθεί ήδη στην προηγούμενη ενότητα, η αναφορά σε άγνωστες, μεικτές ή αδιάφορου φύλου οντότητες, συμβαίνει με τη χρήση του γενικευτικού γένους. Το

³ Η επιλογή του ουδέτερου γένους ως γενικευτικό θα οδηγούσε σε αντιγραμματικότητα, καθώς δεν χρησιμοποιείται για το χαρακτηριστικό (+)ανθρώπινο.

⁴ Τέτοιες γλώσσες είναι οι Menominee, Zayse, Fula, Khasi, Archi, Khinalug, Lak, Ungarinjin κ.α. (Corbett & Fraser, 2000, p. 75), γλώσσες, οι οποίες ανήκουν σε διαφορετικές οικογένειες από όλες τις ηπείρους.

«ψευδώς αρσενικό γένος» είναι μία τιμή του γενικευτικού γένους. Αξίζει να προστεθεί ότι η εμφάνιση του «ψευδώς γενικευτικού» μπορεί να συμβεί και στις τρεις ομάδες των γλωσσών (με γένος, χωρίς γένος, με φυσικό γένος).

Στην παρούσα ενότητα, παρατίθενται παραδείγματα τέτοιων γλωσσών, όπως τα Σουηδικά, Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Τουρκικά και Εβραϊκά. Παρατίθεται μία σύντομη περιγραφή της γραμματικής τους και πώς αυτά επιτυγχάνουν την γενικευτική αναφορά⁵.

4.1. Σουηδικά

Τα Σουηδικά χωρίζουν το γραμματικό γένος των ονομάτων σε (-)ουδέτερο και (+)ουδέτερο, έχοντας ως αόριστα άρθρα τα *en* και *ett* αντίστοιχα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως καταληκτικά μορφήματα στην περίπτωση της οριστικότητας (Holmes & Hinchliffe, 2013, σσ.2, 56). Το γένος μπορεί να προσδίδεται στα Σουηδικά με διάφορα κριτήρια, όπως είναι το λεξικό, το μορφολογικό, το νοηματικό. Με τα ίδια κριτήρια γίνεται μία επιμέρους διάκριση στο (-)ουδέτερο σε θηλυκό ή αρσενικό γένος (Holmes & Hinchliffe, 2013, σσ. 8 - 13), η οποία παρατηρείται και στο αντωνυμικό σύστημα, με την αντωνυμία *han* να είναι μαρκαρισμένη (+)αρσενικό, με την *hon* να είναι (+)θηλυκό. Ο πληθυντικός αριθμός και η αυτοπαθητική αντωνυμία ταυτίζονται και στα δύο γένη, με τις λέξεις *de* και *sig* (Holmes & Hinchliffe, 2013, σσ. 140 - 141).

Οι αντωνυμίες *han/hon* χρησιμοποιούνται επίσης ως γενικευτικές. Σε περιβάλλοντα, όπου το φύλο του αναφερόμενου προσώπου δεν είναι γνωστό, γίνεται παράλληλη χρήση των αντωνυμιών, όπως φαίνεται στα παραδείγματα των (Holmes & Hinchliffe, 2013, σ. 149):

(8) *Vet konsumenten vilka rättigheter han har?*

Γνωρίζει ο/η πελάτης ποια είναι τα δικαιώματα του;

(9) *Studenten ska skriva om ett ämne som han eller hon väljer.*

Ο μαθητής/ η μαθήτρια ας γράψει σε ένα θέμα της αρεσκείας του ή της.

⁵ Η γενικευτική αναφορά ορισμένων γλωσσών έχουν ως σκοπό την κοινωνική συμπερίληψη, φαινόμενο που παρουσιάζεται στην παρούσα ενότητα όπως και στην ενότητα 5.

Στο γραμματικό σύστημα της γλώσσας, έχει προστεθεί μία ακόμα αντωνυμία, η οποία εμφανίστηκε την δεκαετία του 1960, ειδικότερα το 1966 σε γραπτή μορφή από τον Rolf Dunås (Milles, 2013, σ. 108). Πρόκειται για την αντωνυμία *hen*, η οποία λειτουργεί για αναφορά σε πρόσωπα αγνώστου, άτομα μη δυαδικού φύλου ή φυλομεταβατικά άτομα (Milles, 2013, σ. 108; Gustafsson Sendén, Bäck, & Lindqvist, 2015, σσ. 2 - 3; Kosnick, 2019, σ. 5). Οι ομιλητές της Σουηδικής αντικαθιστούν, δηλαδή, τις μαρκαρισμένες, με γένος, αντωνυμίες με μία πιο σημασιολογικά «ουδέτερη» (Holmes & Hinchliffe, 2013, σσ. 149 - 150; Hord, 2016). Φυσικά, αυτή η αποδοχή δεν είναι καθολική και αρκετές είναι οι φορές, όπου επιλέγεται ο τύπος *den* ως γενικευτικός. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αρχική εμφάνιση του δεν αποσκοπούσε στην διχοτόμηση των απόψεων σχετικά με την χρήση του, αλλά στην ύπαρξη μιας καθολικής και αντιπροσωπευτικής αντωνυμίας. Τα φεμινιστικά κινήματα και τα κινήματα ΛΟΑΤΚΙ+ φαίνεται να είχαν ενεργό ρόλο στο παραπάνω, καθώς η ύπαρξη της αρσενικής γενικευτικής αντωνυμίας δεν ήταν αρκετή (Gustafsson Sendén, Bäck, & Lindqvist, 2015; Gustafsson Sendén, Renström, & Lindqvist, 2021).

Έχουν υπάρξει πολυάριθμες μελέτες, οι οποίες αναφέρονται τόσο στην ποσοτική όσο και ποιοτική χρήση του *hen*, στα ποικίλα περιβάλλοντα εμφάνισής τους (σε περιστάσεις γραπτού και προφορικού λόγου), καθώς και στον βαθμό αποδοχής του από τις κοινότητες. Η νέα αντωνυμία, με το πέρασμα των χρόνων αποκτά περισσότερη φήμη και είναι πιθανό να χρησιμοποιηθεί από νεότερες ηλικίες (Gustafsson Sendén, Bäck, & Lindqvist, 2015; Milles, 2013, σσ. 128-129). Τα κριτήρια χρήσης δεν είναι μόνο ηλικιακά, καθώς οι προσωπικές απόψεις είναι κριτήριο χρήσης της γλώσσας. Συγκεκριμένα, αντιρρησίες του *hen* έχουν θεωρήσει την χρήση του ανούσια, δεδομένου ότι υπάρχουν οι αντωνυμίες *han/hon*, πως η αντιπροσώπευση των μη δυαδικών ή φυλομεταβατικών ατόμων μέσω αυτής είναι περιττή ή ότι η χρήση του δυσκολεύει την επικοινωνία (Vergoossen, Renström, Lindqvist, & Gustafsson Sendén, 2020, pp. 331 - 334). Στον αντίποδα του παραπάνω επιχειρήματος, μία έρευνα των ιδίων έδειξε ότι η χρήση της αντωνυμίας, τουλάχιστον στον γραπτό λόγο, δεν προκαλεί δυσκολία στην επεξεργασία του κειμένου και δεν θα έπρεπε να παραλείπεται (Vergoossen, Pärnamets, Renström, & Gustafsson Sendén, 2020). Από το 2012, η συζήτηση για την «σωστή» χρήση του *hen* είναι εντονότερη, καθώς παρουσιάζεται σε

βιβλία⁶, περιοδικά, ακαδημαϊκές εργασίες, σε εφημερίδες, ακόμα και από πολιτικούς, όταν το πρόσωπο αναφοράς είναι άγνωστο (Gustafsson Sendén, Bäck, & Lindqvist, 2015; Milles, 2013). Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι δύο βασικοί φορείς, οι οποίοι μεταφέρουν ευκολότερα τα μηνύματα και επομένως καθίσταται δυνατή η διασπορά της αντωνυμίας μέσω αυτών (Gustafsson Sendén, Renström, & Lindqvist, 2021). Η *hen* δεν είναι, ακόμα, αντικαταστάτης των μαρκαρισμένων με γένος αντωνυμιών, αλλά είναι η ευρεία και συνειδητή επιλογή για τον Σουηδικό πληθυσμό.

4.2. Αγγλικά

Τα Σουηδικά, δεν είναι η μόνη γλώσσα, που έχει παρουσιάσει νέους τύπους αντωνυμιών, οι οποίοι έγιναν αποδεκτοί από το ευρύ κοινό. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα γλώσσας παγκοσμίως είναι, προφανώς, τα Αγγλικά. Η αναζήτηση μιας πιο ουδέτερης αντωνυμίας είναι ένα ζήτημα που απασχολεί τους μελετητές πάνω από δύο αιώνες (Baron D., 1986; Greenbaum, 1996, σ. 19). Στο βιβλίο του, ο Baron παραθέτει τους διάφορους νεολογισμούς που εισήχθησαν (ή προσπάθησαν να τις εισάγουν) από τον 19^ο αιώνα έως και το 1986. Σκοπός των γραμματικών ήταν να καταλήξουν σε μία αντωνυμία, που θα ήταν τόσο λειτουργική όσο και γραμματική, χωρίς να χρειάζεται η αναφορά στο γένος του αναφερόμενου προσώπου (Hord, 2016). Μερικά παραδείγματα είναι τα *thon* (συνδυασμός του *this one*), *hesh* και *hiser* (συνδυασμοί του *he* και *she*), *ne*, *ter*, *heer*, *et*, *ip*, *himer*, κ.α. . Ωστόσο, η ανάγκη των αντωνυμιών να είναι λειτουργικές, απέκλεισε αυτές τις προτάσεις από το να γίνουν ευρέως αποδεκτές από τους φυσικούς ομιλητές, είτε στον προφορικό είτε στον γραπτό λόγο.

Η αντωνυμία *they* κάνει την εμφάνισή της τον 14^ο αιώνα και έκτοτε έβρισκε αναγνώριση ως αντωνυμία γ' ενικού προσώπου (Balhorn, 2004; LaScotte, 2016, p. 63). Τα δεδομένα δεν είναι αρκετά, ώστε να αναλυθεί το ποσοστό αποδοχής και χρήσης του, αλλά η ίδια η ύπαρξη του και η αύξηση των παραδειγμάτων ανά τους αιώνες, δικαιολογεί το ότι η αντωνυμία *they* πλέον είχε υποστεί γραμματική αλλαγή. Με το *they* δεν γινόταν αναφορά αποκλειστικά σε ένα πλήθος, αλλά συγκεκριμένα σε πρόσωπα, αγνώστου φύλου ή ταυτότητας:

⁶ Το 2012 έκανε την εμφάνισή του σε παιδικό βιβλίο, το πρώτο πρόσωπο, που αυτοπροσδιοριζόταν/αναγνωριζόταν με την αντωνυμία *hen* (Gustafsson Sendén, Bäck, & Lindqvist, 2015)

(10) And *everyone* to rest *themselves* betake. – Shakespeare (Balhorn, 2004, p. 81)

Εδώ το *everyone* συμφωνεί με το *themselves*, υποδεικνύοντας ότι πρόκειται για ενικό αριθμό.

Ακόμη, ο Balhorn υποστηρίζει ότι η γραμματικοποίηση του *they* δεν έγινε εξαιτίας μόνο κοινωνικών παραγόντων, όπως παρατηρείται να συμβαίνει περισσότερο την σύγχρονη εποχή, αλλά παράλληλα με αυτούς. Δεν ήταν δηλαδή ένα φαινόμενο άμεσου αιτίου και αποτελέσματος, αλλά κάτι που μπορεί να επηρέασε η πιο έντονη εμφάνιση των γυναικών στο κοινωνικό προσκήνιο.

Επιστρέφοντας, στο πιο πρόσφατο γλωσσολογικό γίνεσθαι, αρκετές μελέτες έχουν εστιάσει στην χρήση πιο ουδέτερης γλώσσας. Σε μία γλώσσα, όπως είναι τα Αγγλικά, τα οποία δεν έχουν εμφανές γραμματικό γένος (Greenbaum, 1996, σ. 107) – εξαίρεση αποτελούν ορισμένες τάξεις ουσιαστικών–, αυτό είναι φαινομενικά πιο εύκολο να συμβεί. Τα Αγγλικά ανήκουν στις «γλώσσες με φυσικό γένος» και το γένος εκφράζεται μόνο στο μαρκάρισμα των προσωπικών και αυτοπαθητικών αντωνυμιών: *he/him/his/himself, she, her, hers, herself*. Συγκεκριμένες είναι και οι περιπτώσεις των ουσιαστικών, που φέρουν μορφολογικό μαρκάρισμα, με το θηλυκό να είναι ο μαρκαρισμένος τύπος, όπως: *host/hostess, prince/princess, waiter/waitress, emperor/empress, actor/actress, hero/heroine, god/goddess, usher/usherette*. Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις, όπου το αρσενικό μαρκάρισμα υποδηλώνει την διαφοροποίηση, γι' αυτό και θεωρούνται αμελητέα παραδείγματα, για να διαμορφωθεί τάξη ουσιαστικών. Φυσικά στα παραπάνω παραδείγματα, ο αρσενικός τύπος μπορεί να περιλαμβάνει το θηλυκό, χωρίς να ισχύει το αντίθετο (Greenbaum, 1996, σσ. 107 - 108).

Στη περίπτωση των αντωνυμιών το γένος είναι τριμερές, δηλαδή υπάρχει διάκριση σε αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Η χρήση τους εξαρτάται από το γλωσσολογικό περιεχόμενο, ενώ η απουσία μιας πιο αόριστης αντωνυμίας ήταν ένα μείζον ζήτημα (Greenbaum, 1996, σ. 170). Στην γραμματική της Greenbaum αναφέρεται ότι οι προτάσεις για πιο ουδέτερες αντωνυμίες είχαν απορριφθεί παλαιότερα, ενώ εμφανές, αν και σπάνιο, ήταν το γενικευτικό *they/their/them* ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες (Greenbaum, 1996, σσ. 19, 167). Ως γενικευτική αντωνυμία χρησιμοποιείται ο τύπος του γ' ενικού προσώπου (*he* ή *he/she*), ωστόσο το φυλετικό μαρκάρισμα επηρεάζει την αόριστη αναφορά. Ένας παράγοντας είναι το ίδιο το φύλο των ομιλούντων προσώπων,

αφού οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούν το *he/she* για ομάδες μεικτού φύλου από ό,τι οι άνδρες (Gastil, 1990, p. 638; LaScotte, 2016, pp. 70, 74). Το *he/she* παρουσιάζεται να είναι το ίδιο γενικευτικό με το *they*, ενώ το *he* το λιγότερο γενικευτικό από τα τρία⁷. Ακόμη, το *they* χρησιμοποιείται περισσότερο στον προφορικό λόγο –καθώς στο γραπτό θεωρείται ανεπίσημο και αντιγραμμιατικό– και παράλληλα είναι η πιο συμπεριληπτική επιλογή ανάμεσα στις αντωνυμίες, λόγω της έλλειψης φυλετικού μαρκαρίσματος (LaScotte, 2016, σ. 73).

Παράλληλα με την χρήση συμπεριληπτικών αντωνυμιών, αναδύθηκε από την κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+, το αντιπροσωπευτικών αντωνυμιών, οι οποίες θα ταιριάζουν με το κοινωνικό τους φύλο (βλ. υποσημείωση 5 και ενότητα 5). Οι νεοαντωνυμίες ή neopronouns δημιουργήθηκαν, για να καλυφθεί αυτή η γλωσσολογική ανάγκη του πληθυσμού. Η πρώτη εμφάνιση τους παρατηρείται στο διαδίκτυο πριν την δεκαετία του 2010 με τα *xe* και *ze* (Darr B., 2016). Ανάμεσα τους βρίσκονται τα *fae* και *ey* (Rose, Winig, Nash, Roepke, & Conrod, 2023). Παρατηρείται ότι οι νεοαντωνυμίες φέρουν τον δικό τους μορφολογικό τύπο, σύμφωνα με τους κανόνες των «παραδοσιακών» αντωνυμιών:

Πίνακας 2: Κλίση των αγγλικών νεοαντωνυμιών (Rose, Winig, Nash, Roepke, & Conrod, 2023)				
Ονομαστική	Αιτιατική	Γενική	Αυτοπαθητική	Πρότυπο
<i>Ze</i>	<i>Hir</i>	<i>Hirs</i>	<i>Hirself</i>	Υβρίδιο του <i>he</i> και <i>she</i>
<i>Xe</i>	<i>Xem</i>	<i>Xyr</i>	<i>Xyrself</i>	Ακολουθεί το παράδειγμα του <i>they</i>
<i>Fae</i>	<i>Faer</i>	<i>Faers</i>	<i>Faeself</i>	Ακολουθεί το παράδειγμα του <i>they</i>
<i>Ey</i>	<i>Em</i>	<i>Eir</i>	<i>Emself</i>	Ακολουθεί το παράδειγμα του <i>they</i>

⁷ Το γενικευτικό *she* δεν αποτελεί πιθανή επιλογή στην Αγγλική.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

Τα παραπάνω παρόλο που δεν είναι μέρος της γραμματικής της Αγγλικής, όχι μόνο χρησιμοποιούνται από ένα μέρος της νεανικής κοινότητας και κυρίως της ΛΟΑΤΚΙ+, αλλά αποτελούν απόδειξη ότι η γλώσσα έχει την τάση να αλλάξει, εξαρτώμενη από τις ανάγκες και την χρήση των ομιλητών/ομιλητριών της.

4.3. Γαλλικά και Γερμανικά

Τα Γαλλικά και τα Γερμανικά ανήκουν και αυτά με την σειρά στις Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες. Αυτό σημαίνει ότι παρουσιάζουν ορισμένες ομοιότητες ως προς την γραμματική τους⁸. Συγκεκριμένα, τα Γαλλικά ανήκουν στις γλώσσες, στις οποίες η διάκριση του γένους είναι διμερής: αρσενικό και θηλυκό γένος (Schafroth, 2001, σ. 90; Abbou, 2011, σ. 59). Το γραμματικό μαρκάρισμα γίνεται στις ονοματικές φράσεις και στις λειτουργικές κατηγορίες των προσδιοριστών και των αντωνυμιών, όπου και απαιτείται συμφωνία γένους και αριθμού:

(10α) *ce beau poème*

αυτό_{.αρσ.εν.} όμορφος_{.αρσ.εν.} ποίημα_{.αρσ.εν.}

«αυτό το όμορφο ποίημα»

(10β) *cette belle chanson*

αυτή_{.θηλ.εν.} beautiful_{.θηλ.εν.} song_{.θηλ.εν.}

«αυτό το όμορφο τραγούδι» (Schafroth, 2001, σ. 90)

Φυσικά τα Γαλλικά πέρα του γραμματικού γένους, έχουν και το λεξικό γένος, το οποίο όπως προαναφέρθηκε (βλ. ενότητα 2) φέρει την πληροφορία του γένους για ορισμένα λήμματα. Για αυτό και στα παραπάνω οι λέξεις *poème* και *chanson* φέρουν αρσενικό και θηλυκό γραμματικό γένος αντίστοιχα, παρόλο που φέρουν το χαρακτηριστικό (-) έμψυχο. Ακόμη η απουσία του ουδετέρου γένους καθιστά την ανάθεση ενός από τα δύο γένη αναγκαία.

Όσο αφορά τα (+)έμψυχα, η διάκριση του γένους γίνεται με το φωνολογικό/μορφολογικό μαρκάρισμα των λέξεων. Για παράδειγμα, επαγγέλματα όπως *journaliste* (δημοσιογράφος) και *biologue* (βιολόγος) κατηγοριοποιούνται σε ένα

⁸ Τα Αγγλικά ανήκουν στην ίδια υποομάδα με τα Γερμανικά, κι όμως διαφέρουν ως προς την γραμματική κατηγορία του γένους.

από τα δύο γένη, ενώ το μαρκάρισμα του είναι αυτό που σηματοδοτεί την θηλυκή οντότητα, η οποία φέρει αυτήν την ιδιότητα (Schafroth, 2001, σ. 93). Στις περιπτώσεις, όπου το γένος αναφοράς των ονομάτων είναι διττό, γενικευτικός θεωρείται ο αμαρκάριστος τύπος, δηλαδή το αρσενικό, ιδίως στις αντωνυμίες (Schafroth, 2001, σσ. 97, 99). Με άλλα λόγια, ο γενικευτικός τύπος είναι το «ψευδώς αρσενικό»:

(11) *Tous les candidats_{αρσ} ont été reçus à l'examen.*

Όλοι οι υποψήφιοι_{αρσ} πέρασαν τις εξετάσεις.

Το παραπάνω φαινόμενο έχει γίνει αντικείμενο κριτικής στην φεμινιστική γλωσσολογία και τα επιχειρήματα υπέρ και κατά αυτής της χρήσης είναι πλέον δεδομένα. Από την μία πλευρά, υποστηρίζεται ότι η χρήση του αρσενικού γένους λειτουργεί ως ουδέτερο σε αμφίσημα περιβάλλοντα. Ακόμη, το αρσενικό είναι «οικονομικότερο γλωσσολογικά, πιο στυλιστικά ποθητό και αναγκαίο, αφού διαχωρίζεται από το γένος αναφοράς και υποδεικνύει συγκεκριμένη λειτουργία» (Schafroth, 2001, σ. 101). Από την άλλη, τονίζεται ότι το αρσενικό γενικευτικό γένος δεν παύει να υποδεικνύει σε αρσενικές οντότητες, κάνοντας την γενικευτική αμφισημία αδύνατη. Τέλος, οι άντρες και οι γυναίκες θα έπρεπε να αναφέρονται ξεχωριστά σε όλα τα περιβάλλοντα και όχι να περικλείεται το ένα μέσα στο άλλο (είτε αυτό πρόκειται για τις γυναίκες, οι οποίοι συμπεριλαμβάνονται στο αρσενικό γένος, είτε το αντίστροφο) (Schafroth, 2001, σ. 101). Εξαιτίας των παραπάνω, έχουν γίνει προτάσεις, οι οποίες στοχεύουν στην ουδετεροποίηση της γλώσσας, ώστε να είναι πιο συμπεριληπτική.

Μέσα από έρευνες, οι οποίες είτε κάνουν περιγραφική ανάλυση του φαινομένου είτε κριτική πάνω σε αυτό, έχουν αναδυθεί τόσο παρατηρήσεις της προσπάθειας της ουδετεροποίησης της γλώσσας, όσο και προτάσεις για την επίτευξη αυτού του στόχου. Αρχικά, παρατηρείται το διπλό μαρκάρισμα στα λεξικά τεμάχια, δηλαδή η ταυτόχρονη χρήση του αρσενικού και του θηλυκού γένους (Abbou, 2011, σ. 61). Αυτό έχει ως στόχους:

- 1) την παράλληλη αντιπροσώπευση των δύο φύλων στην γλώσσα,
- 2) την εξάλειψη του χαρακτηριστικού «γένος» ως καθοριστικό επικοινωνιακό παράγοντα και
- 3) τον διαχωρισμό του θηλυκού από το αρσενικό γένος ως ανεξάρτητο γένος.

Οι πρακτικές για διπλή χρήση του γένους παρατηρούνται κυρίως σε σώματα κειμένων. Η Abbou (2011) κατηγοριοποιεί αυτές τις πρακτικές σε τυπογραφικό, μορφοσυντακτικό, λεξικό και ρητορικό επίπεδο με χρήση κατάλληλων σημείων στίξης, πεζών και κεφαλαίων γραμμάτων, την ταυτόχρονη παρουσία αρσενικών και θηλυκών ονομάτων κ.λπ., ενώ η πιο δύσκολη εφαρμογή τους είναι στο αντωνυμικό επίπεδο. Η συμπερίληψη σε αυτό το επίπεδο γίνεται με την σύμπτυξη των προσωπικών αντωνυμιών του γ' ενικού προσώπου σε ένα: *il + elle = ille*. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι παραπάνω πρακτικές μοιάζουν κάπως βεβιασμένες και καθιστούν τα κείμενα, στα οποία εμφανίζονται, «δυσκολότερα» στην επεξεργασία (Abbou, 2011, σσ. 63-64). Στο προφορικό λόγο η χρήση περισσότερων ρηματικών φράσεων αντί ονοματικών, απρόσωπων εκφράσεων ή/και ονομάτων, οι οποίες αναφέρονται τόσο στο γυναικείο όσο στον ανδρικό πληθυσμό, κ.α. είναι επίσης πρακτικές πιο ουδέτερης γλώσσας (Kosnick, 2019, σ. 6). Οι πρακτικές αυτές έχουν μεταφερθεί και στην πολιτική σκηνή της Γαλλίας, καθώς η ταυτόχρονη αντιπροσώπευση γυναικών και ανδρών σε νομικά και δημόσια έγγραφα είναι εντονότερη (Burr, 2003).

Άλλες προτάσεις για πιο συμπεριληπτική γλώσσα περιλαμβάνουν την χρήση νεολογισμών. Αυτές έχουν επιτευχθεί μονομερώς με την εμφάνιση νεοαντωνυμιών, όπως στην περίπτωση των Αγγλικών και των Σουηδικών, προηγουμένως. Συγκεκριμένα, για την συμπερίληψη μη-δυναδικών ατόμων, έχει προταθεί ένας αριθμός αντωνυμιών γ' προσώπου:

Πίνακας 3: Γαλλικές νεοαντωνυμίες γ' προσώπου (Coutant, Greco, & Marignier, 2015; Knisely-Southerland, 2018; όπως αναφέρεται σε Kosnick, 2019, σ. 5)	
Σε θέση υποκειμένου	<i>ille, yel, iel, illes, els, iels, yol, ol, ul, uls</i>
Σε θέση άμεσου αντικειμένου	<i>Læ</i>
Κτητικές αντωνυμίες	<i>maon, taon, saon</i>
Διαζευκτικές/ τονωτικές αντωνυμίες	<i>ellui, elleux, eulles</i>
Δεικτικές αντωνυμίες	<i>cellui, ceulles, celleux,</i>
Οριστικά άρθρα	<i>lo, lui, li, le-a, læ</i>
Αόριστα άρθρα	<i>uno, unu, un.e</i>

Από τα παραπάνω η αντωνυμία *iel* μπορεί να υιοθετηθεί από τον πληθυσμό λόγω της φωνολογικής ομοιότητας που έχει με τις «παραδοσιακές» αντωνυμίες του γ' ενικού προσώπου, απευθυνόμενη όμως σε άτομα ΛΟΑΤΚΙ+.

Παρόλο που λόγω της γραμματικής των Γαλλικών είναι δυσκολότερη η απορρόφηση τέτοιων πρακτικών από τους ομιλητές, αυτές δεν σταματούν να αναδύονται, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια.

Η γειτονική τους γλώσσα, τα Γερμανικά, διαφέρουν τόσο από τα Γαλλικά όσο και από τα Αγγλικά και τα Σουηδικά. Τα Γερμανικά είναι μία Ινδοευρωπαϊκή γλώσσα, η οποία έχει διατηρήσει την τριμερή διάκριση των γενών, σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες γλώσσες. Τα Σουηδικά έχουν δύο γένη, αφού συρρίκνωσαν το αρσενικό με το θηλυκό, ενώ τα Αγγλικά δεν έχουν καθόλου γραμματικό γένος (Bußmann & Hellinger, 2003, p. 103). Στα Γερμανικά το γένος διακρίνεται σε αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Παράλληλα υπάρχει και η κατηγοριοποίηση σε λεξικό γένος, γραμματικό γένος και γένος αναφοράς. Δεν παραλείπεται, βέβαια, να ληφθεί υπόψιν και το κοινωνικό γένος⁹, όταν πρόκειται για την χρήση της γλώσσας.

Η ανάθεση γένους στα ουσιαστικά εξαρτάται από τα παραπάνω γένη, αν και είναι δυνατό να ερμηνευθεί το γένος ενός ονόματος εξαιτίας της μορφολογίας του. Η μορφολογία των Γερμανικών προδίδει το γένος των ονομάτων (Bußmann & Hellinger, 2003).

Οι γερμανόφωνοι χρησιμοποιούν δύο πρακτικές, ώστε να ουδετεροποιηθεί η γλώσσα: την ουδετεροποίηση (*neutralization*) ή την θηλυκοποίηση (*feminization*). Στην πρώτη περίπτωση, χρησιμοποιούνται όροι, που δεν φέρουν συγκεκριμένη φυλετική πληροφορία, όπως: *Person* (άτομο), *Kind* (παιδί), *Mensch* (άνθρωπος). Ακόμη, είναι δυνατή η αντικατάσταση πιο φυλετικά μαρκαρισμένων δομών με λιγότερο φυλετικά μαρκαρισμένες: χρήση *das Ministerium* αντί *Minister*, ή ακόμα τύπους πληθυντικού αριθμού (Stahlberg, Braun, Irmen, & Sczesny, 2007, σ. 176; Bußmann & Hellinger, 2003, σ. 155). Η θηλυκοποίηση, αντίθετα, αφορά την ταυτόχρονη χρήση των αρσενικών και θηλυκών τύπων. Αυτό επιτυγχάνεται είτε με την εκφορά ολόκληρων

⁹ Το κοινωνικό γένος σχετίζεται με τα κοινωνικά και πολιτισμικά στερεότυπα, τα οποία φέρουν τα δύο φύλα και όχι με την γλώσσα. Εδώ αναφέρεται στο ποια ονόματα ταιριάζουν με το ρόλο, τον οποίο διαδραματίζει κάθε άτομο στην κοινωνία, εξαρτώμενο από το φύλο του (Bußmann & Hellinger, 2003, σ. 149)

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

των λεξικών τεμαχίων [π.χ.: *alle Lehrerinnen und Lehrer* (όλες οι δασκάλες και οι δάσκαλοι)] είτε με την χρήση σημείων στίξης όπως στην περίπτωση των Γαλλικών [π.χ. *Burger/innen* (πολίτες αρσ/θηλ.)]. Στο γραπτό λόγο, γίνεται συνδυασμός των αρσενικών και θηλυκών τύπων γίνεται με τα κεφαλαία *R* και *I* (Bußmann & Hellinger, 2003, p. 156; Stahlberg, Braun, Irmen, & Sczesny, 2007, p. 177):

(10α) *keineR*, όπου *keiner*= αρσ. και *keine*=θηλ. Ο συνδυασμός τους φαίνεται από το κεφαλαίο *R*

(10β) *LeserInnen*, όπου *Leser*= αρσ. and *Leserinnen*=θηλ. Ο συνδυασμός τους φαίνεται από το κεφαλαίο *I*

Το κεφαλαίο *I* εμφανίζεται εντονότερα σε διαφημίσεις στο γραπτό λόγο και δίνεται ειδική οδηγία από το πώς διαφοροποιηθεί από το σχεδόν ομόηχο *Leserinnen*.

Παρά τις παραπάνω πρακτικές, το γενικευτικό γένος των Γερμανικών παραμένει το αρσενικό. Το ψευδώς αρσενικό και σε αυτή την περίπτωση εξυπηρετεί την αναφορά μόνο σε ανδρικό πληθυσμό ή σε πληθυσμό με μεικτά φύλα. Η χρήση πιο ουδέτερης γλώσσας χαρακτηρίζεται «ενοχλητική» και «ακατανόητη» (Stahlberg, Braun, Irmen, & Sczesny, 2007, σ. 181).

Στην περίπτωση των αντωνυμιών και την χρήση τους από την ΛΟΑΤΚΙ+, οφείλεται να τονιστεί ότι δεν έχει παρατηρηθεί κάποιο αντίστοιχο αντιπαράδειγμα για τα *they*, *hen* και *iel* και η χρήση αντωνυμιών τείνει να αποφεύγεται. Η αυστηρότητα της γραμματικής των Γερμανικών καθιστά την επικοινωνία για μέλη ορισμένων κοινοτήτων επώδυνη (Hord, 2016).

Η απουσία μιας πιο ουδέτερης αντωνυμίας και η έλλειψη ενδιαφέροντος όσον αφορά την πιο συμπεριληπτική γλώσσα αποδεικνύει ότι τα Γερμανικά διαφέρουν με τα γειτονικά τους Γαλλικά. Παρόλο, που οι δύο γλώσσες μοιράζονται την διάκριση του γένους και έχουν έντονη μορφολογία, η δεύτερη είναι πιο πιθανό να δεχτεί τους νεολογισμούς από ό,τι η πρώτη. Σε αυτό το σημείο, θα ήταν ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ποιες είναι οι μέθοδοι συμπερίληψης σε γλώσσες, οι οποίες δεν μοιράζονται παρόμοια γραμματική, όπως είναι τα Τουρκικά και τα Εβραϊκά.

4.4. Τουρκικά και Εβραϊκά

Τα Τουρκικά αποτελούν μέλος των Τουρκικών γλωσσών και μιλιέται περίπου από πενήντα εκατομμύρια άτομα. Ανήκει στις γλώσσες στις οποίες το γένος ελλείπει από τις λειτουργικές κατηγορίες, ενώ ο προσδιορισμός του μπορεί να γίνει με λεξικά

τεμάχια, τα οποία φέρουν την σημασιολογική τιμή του γένους (Braun, 2001, p. 286). Στο επίπεδο των αντωνυμιών, το τρίτο πρόσωπο δεν φέρει το σημασιολογικό μαρκάρισμα του γένους. Η προσωπική αντωνυμία *o* (= αυτός, αυτή, αυτό) και το μόρφωμα της κτητικής αντωνυμίας *-i* δηλώνουν ότι το πρόσωπο αναφοράς μπορεί να είναι τόσο άνδρας όσο και γυναίκα (Braun, 2001, p. 285).

Παρόλα αυτά, το γένος δεν ελλείπει από την σημασιολογία των Τουρκικών. Συγκεκριμένα, οι όροι οι οποίοι περιγράφουν σχέσεις συγγενείας και τίτλους προσφώνησης είναι αυτοί που φέρουν γένος¹⁰ (Braun, 2001, p. 286). Ακόμη, όταν το ομιλούν πρόσωπο επιδιώκει να αναφερθεί σε συγκεκριμένο φύλο, η λύση έρχεται με το μαρκάρισμα της αντίστοιχης λέξης – στόχου. Για παράδειγμα, η αναφορά στο «παιδί» γίνεται με την λέξη *çocuk*, αλλά η «κόρη» φέρει το λεκτικό μαρκάρισμα *kiz çocuğu*.

Έχοντας πει τα παραπάνω, θα ήταν εύλογο να θεωρηθεί ότι τα Τουρκικά, δεν έχουν μαρκαρισμένο το γενικευτικό γένος και πως εξαιτίας αυτού είναι περισσότερο συμπεριληπτικά. Ωστόσο, σχετικές έρευνες και παρατηρήσεις δεν επιβεβαιώνουν την προηγούμενη πρόταση. Παρόλο που οι αντωνυμίες δεν έχουν γένος, κατά την παραγωγή υπάρχει η υπόνοια ότι το άτομο αναφοράς είναι αρσενικό τις περισσότερες φορές (Braun, 2001, p. 288). Παρόμοια είναι και η λειτουργία των ονομάτων. Η κατανομή του φύλου μέσα στην κοινωνία επηρεάζει και το ποσοστό αναφοράς του και μέσα από την γλώσσα – εφόσον η παρουσία των ανδρών είναι πιο ενεργή στα κοινωνικά τεκτενώμενα, τόσο πιο πιθανή είναι η αντιπροσώπευση τους στο προφορικό λόγο (Braun, 2001, p. 289). Ακόμη ένα επιχείρημα υπέρ αυτής της άποψης είναι η ίδια η ύπαρξη των θηλυκά μαρκαρισμένων δομών. Μία ουδέτερη λέξη θα διαφοροποιηθεί με μαρκάρισμα θηλυκού γένους – αντί να προσδιοριστεί με τον αρσενικό τύπο. Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται, εάν αξιολογηθεί το παράδειγμα (Braun, 2001, p. 291):

(11) ?Kose-de-ki *kuyumcu*, alti ay-lik hamile-yemis.

Ο/Η χρυσοχόος στη γωνία είναι έξι μηνών έγκυος.

¹⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των (Gökmen & Reçenek, 2023), στην οποία 400 ομιλητές και ομιλήτριες της Τουρκικής συσχέτισαν αντικείμενα, όπως ζώα, φρούτα, ενδύματα κλπ. ως αρσενικά, θηλυκά ή ουδέτερα.

Σε αυτή την περίπτωση η λέξη *kuymucu* θεωρείται ότι μπορεί να αντιπροσωπεύσει περισσότερο άνδρα, παρά γυναίκα. Όταν, λοιπόν, συνδέεται με μία θηλυκή ιδιότητα, το αποτέλεσμα είναι περίεργο για τον τουρκόφωνο πληθυσμό. Η πρόσφατη έρευνα των Gökmen & Reçenek (2023, σ. 219) απέδειξε ότι αυτή η παρατήρηση αφορά κυρίως τα παιδιά ηλικίας 7 – 10, για τα οποία ο γενικευτικός τύπος είναι το αρσενικό, ενώ για τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες (ηλικίες 11+), το γενικευτικό γένος ήταν το ουδέτερο, γεγονός που παλαιότερες έρευνες απέρριπταν (Gökmen & Reçenek, 2023). Τόσο η ηλικία όσο και το φύλο των συμμετεχόντων διαδραμάτισε ρόλο στην ανάθεση του γένους και κατ' επέκταση στα αποτελέσματα. Η μελέτη καταλήγει στο ότι η συγκεκριμένη έρευνα μπορεί να δείξει τις κοινωνικές αλλαγές, που έχουν υπάρξει συγκριτικά με έτη, κατά τα οποία δημοσιεύτηκαν παλαιότερες έρευνες, που υποστήριζαν ότι το γενικευτικό γένος είναι το αρσενικό (Gökmen & Reçenek, 2023, σ. 220)¹¹

Άξιο ενδιαφέροντος είναι να παρατηρηθεί τι συμβαίνει σε μία γλώσσα, όπως τα Εβραϊκά, η οποία διαφέρει εντελώς με τα Τουρκικά όσον αφορά το γένος. Τα Εβραϊκά έχουν γραμματικό γένος, το οποίο κάνει διάκριση σε αρσενικό και θηλυκό. Όπως συνέβαινε και στις προηγούμενες γλώσσες, το αρσενικό είναι το λιγότερο μαρκαρισμένο. Ωστόσο, εδώ η μορφολογία του γένους εμφανίζεται και στα ρήματα, στις αντωνυμίες, μόρια και προθέσεις (Tobin, 2001, p. 179). Και σε αυτήν την γλώσσα, οι αρσενικοί τύποι πληθυντικού αριθμού χρησιμοποιούνται ως γενικευτικοί, ακόμα και στην περίπτωση όπου οι γυναίκες είναι η πλειοψηφία του αναφερόμενου πληθυσμού. Η ύπαρξη ενός και μόνο αρσενικού στην μεικτή χρήση της γλώσσας είναι ικανή, για να χρησιμοποιηθούν τα αρσενικά γενικευτικά. Οφείλεται να τονιστεί ότι ο γενικευτικός τύπος μπορεί να παραβλέπει πραγματολογικά στοιχεία και ο αρσενικός τύπος να εμφανίζεται, παρόλο που το φύλο μπορεί να μην συμφωνεί με το αναφερόμενο πρόσωπο (Tobin, 2001, σσ. 187 - 188):

(12) *Yom exad ata pít'om tofes se-ata ima ve-kol ma se-ata roce ze* (Sa'ar, 2007, p. 413)

¹¹Η έρευνα του Yařinkaya (2020) αναφέρεται στις διαφορές ανάμεσα στο γένος και στο φύλο και πώς η γλώσσα των Τουρκικών μπορεί να γίνει πιο συμπεριληπτική συγκρίνοντας την με τα Αγγλικά, με απώτερο σκοπό την πάταξη των στερεοτύπων – ειδικά στον λόγο.

Μία μέρα εσύ_{αρσ.} ξαφνικά συνειδητοποιείς_{αρσ.} ότι εσύ_{αρσ.} είσαι_{αρσ.} μια μητέρα και ο, τι εσύ_{αρσ.} εύχεται να κάνεις είναι να μένεις σπίτι με τα παιδιά.

Στο παραπάνω παράδειγμα, το β' ενικό πρόσωπο φέρει το αρσενικό μαρκάρισμα και λειτουργεί γενικευτικά, ενώ το περικείμενο δεν είναι τέτοιο, που το επιτρέπει. Σημασιολογικά ένας άνδρας δεν μπορεί να είναι μητέρα, κι ενώ το (12) θα έπρεπε να οδηγεί σε αντιγραμματικότητα, είναι αποδεκτό από τους φυσικούς ομιλητές. Αντίθετα, εάν επιχειρηθεί να χρησιμοποιεί το θηλυκό ως γενικευτικό, η αντίδραση του πληθυσμού θα είναι αρνητική (Henkin, 2019, p. 72).

Συνοψίζοντας την παρούσα ενότητα, συμπεραίνεται ότι πλήθος γλωσσών, με διαφορετικές γραμματικές και πρακτικές απέναντι στην χρήση του γένους, παρουσιάζουν το γενικευτικό γένος να είναι το αρσενικό. Οι παραπάνω γλώσσες δεν εξαντλούν τον κατάλογο, αφού παρόμοιες πρακτικές ουδετεροποίησης της γλώσσας παρατηρούνται σε άλλες γλώσσες, όπως στα Ισπανικά με την χρήση του @ ή x ως καταληκτικό μόρφημα (Río-González, 2021; Salinas Jr. & Lozano, 2019). Έχουν υπάρξει προσπάθειες για διαμόρφωση πιο ουδέτερης γλώσσας, οι οποίες όμως είτε βρίσκονται εν εξελίξει είτε είναι δύσκολο να εφαρμοστούν. Στην επόμενη υποενότητα, παρουσιάζεται η κατάσταση των Ελληνικών και κατά πόσο μπορούν να θεωρηθούν συμπεριληπτική γλώσσα.

4.5. Ελληνικά

Σύμφωνα με την γραμματική της Ελληνικής γλώσσας, η διάκριση του γένους είναι τριμερής: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Η κατανομή του γένους στα ουσιαστικά είναι συμβατική και μπορεί να προβλεφθεί από την μορφολογία, την φωνολογία, την σημασιολογία ή το λεξικό της γλώσσας (Ράλλη Α., 2003)¹². Σε μία γενική εξήγηση του γένους, φαίνεται ότι το χαρακτηριστικό (+) ανθρώπινο κάνει την διάκριση του γένους να είναι διμερής. Ένας άνθρωπος μπορεί να έχει είτε θηλυκό γένος είτε αρσενικό. Βέβαια, ιδιαίτερης σημασίας φαίνεται να είναι η λέξη *παιδί* (βλ. ενότητα 2) και το *κορίτσι*, τα οποία ενώ σημασιολογικά φέρουν το (+) ανθρώπινο, αλλά γραμματικά ανήκουν στο (+) ουδέτερο.

¹² Μία πρώτη ανάλυση στην μορφολογική κατανομή του γένους έχει γίνει στην ενότητα 2.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

Το γραμματικό γένος κάνει την εμφάνιση του στα άρθρα, τα ονόματα, τα επίθετα, τις αντωνυμίες, τα αριθμητικά και τις μετοχές. Δεν υπάρχει μαρκάρισμα του γένους στην ρηματική φράση, ούτε απαιτείται συμφωνία γένους ανάμεσα στο όνομα και στο ρήμα. Αντίθετα, η συμφωνία είναι απαραίτητη σε τρία συντακτικά περιβάλλοντα (Holton, Mackridge, & Φιλιππάκη-Warbuton, 1998, σσ. 469 - 474):

α) μεταξύ προσδιοριστών και ονομάτων μέσα στην ίδια ονοματική φράση,

β) ανάμεσα σε ονοματικές φράσεις,

γ) συμφωνία μεταξύ κατηγορουμένου και υποκειμένου/ αντικειμένου.

Όταν οι όροι που πρέπει να συμφωνούν με την λέξη στόχο είναι περισσότεροι από έναν, η συμφωνία γίνεται με αρσενικό γένος ή ουδέτερο, αν δηλώνουν ανθρώπινα ή μη ανθρώπινα αντίστοιχα (Χειλά - Μαρκοπούλου, 2003, σ. 137):

(13) Ο Πέτρος_{αρσ.} και η Μαρία_{θηλ.} είναι πολύ συμπαθητικοί_{αρσ.}

(+) Ανθρώπινα: A + Θ = A

(14) Ο κομμουνισμός_{αρσ.} και η ελεύθερη αγορά_{θηλ.} είναι ασυμβίβαστα_{ουδ.}

(-) Ανθρώπινα: A + Θ = O

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στα ελληνικά οι αντωνυμίες μαρκάρονται με το χαρακτηριστικό του γένους. Τα αντωνυμικά στοιχεία ως λειτουργική κατηγορία αντικαθιστούν τις ονοματικές φράσεις και μπορούν να κυβερνώνται από ουσιαστικά ή και επιρρήματα (Holton, Mackridge, & Φιλιππάκη-Warbuton, 1998, σ. 97). Κατά την αντικατάσταση της ονοματικής φράσης από την αντωνυμική, απαιτείται συμφωνία. Το παράδειγμα (13) θα μετατρέποταν ως εξής:

(15) Αυτός_{αρσ.} και αυτή_{θηλ.} είναι πολύ συμπαθητικοί_{αρσ.}

Παρόλο που η συμφωνία είναι ένα ενδιαφέρον φαινόμενο, δεν αποτελεί το επίκεντρο της παρούσας εργασίας. Ωστόσο, από την παραπάνω ανάλυση, παρατηρείται πως το αρσενικό είναι αυτό που «συνοψίζει» τις ανθρώπινες οντότητες. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο στην συμφωνία, αλλά και στην αναφορά σε αόριστα πρόσωπα, μεικτούς πληθυσμούς, αλλά και σε άτομα με μη τυπικό κοινωνικό φύλο. Το λεγόμενο «γενικευτικό γένος» είναι παρόν και στην ελληνική γλώσσα και παίρνει την τιμή του αρσενικού:

(16) Οι νέοι φοιτητές πέρασαν στο Αμφιθέατρο Α για την παρουσίαση.

(17) Οι νέες φοιτήτριες πέρασαν στο Αμφιθέατρο Α για την παρουσίαση.

Η διαφορά ανάμεσα στα παραδείγματα (16) και (17) είναι η αλλαγή του γένους στο λήμμα *φοιτητής* και η αναφορά του. Στην δεύτερη περίπτωση, το θηλυκό γένος επισημαίνει ότι τα άτομα, που έχουν την ιδιότητα της φοιτήτριας, είναι γυναίκες, επειδή αναφέρονται με το θηλυκό γένος. Αντίθετα, στο παράδειγμα (16), η χρήση του αρσενικού γένους υποδηλώνει ότι τα άτομα στο αμφιθέατρο, μπορεί να είναι τόσο γυναίκες όσο και άνδρες. Συγκεκριμένα, εάν στην αίθουσα υπάρχουν 99 γυναίκες, αλλά ένας άνδρας, η παραχθείσα πρόταση ταυτίζεται με την (16) και όχι την (17). Το γενικευτικό γένος κάνει την εμφάνιση του σε όλα τα επίπεδα της γλώσσας, από τον προφορικό λόγο, στον γραπτό, στον δημόσιο (επίσημα έγγραφα, δημοσιογραφικά, κ.λπ.) και τα τελευταία χρόνια στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Αυτό το φαινόμενο, όπως και η χρήση γενικευτικών ονομάτων, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν την συμπερίληψη των ανδρών και των γυναικών κάτω από την ομπρέλα του αρσενικού γένους έχει υπάρξει αντικείμενο κριτικής από την φεμινιστική γλωσσολογία, ενώ έχουν προταθεί διάφορες μέθοδοι ουδετεροποίησης και συμπεριληπτικής γλώσσας τόσο από επιστήμονες, απλούς πολίτες/ χρήστες/ριες της ελληνικής όσο και από επίσημες διοικητικές επιτροπές. Ωστόσο, πριν γίνει αναφορά σε αυτές τις πρακτικές, επίσημες και μη, και τον ομιλούντα πληθυσμό, οφείλεται να περιγραφεί το παρασκήνιο, στο οποίο το αρσενικό γενικευτικό γένος από αποδεκτό κατέληξε «σεξιστικό».

5. Φεμινιστική Γλωσσολογία

Η σχέση ανάμεσα σε φύλο και γλώσσα και ο βαθμός της αναμεταξύ τους επιρροής ξεκίνησε να μελετάται με την ανάδυση του φεμινιστικού κινήματος στις ΗΠΑ την δεκαετία του '70. Το ίδιο κίνημα αποτέλεσε την αφορμή για την δημιουργία των «Γυναικείων Σπουδών», οι οποίες με την σειρά τους «αντανακλούν τις κοινωνικοπολιτικές ιδιαιτερότητες μιας χώρας» (Παυλίδου Θ.-Σ., 2006, σ. 16). Η ερμηνεία του φύλου μέσω της γλώσσας και το αντίστροφο ανάγκασε στην διασαφήνιση των όρων από την αρχή.

Πλέον, με τον όρο γένος (gender) ή κοινωνικό φύλο εννοείται «το σύνολο των κοινωνικών, πολιτισμικών, ψυχολογικών φαινομένων/χαρακτηριστικών που

συνδέονται με το (βιολογικό) φύλο». Το κάθε άτομο έχει ορισμένες ιδιότητες ή/και, οι οποίες συνδέονται με το βιολογικό τους φύλο. Ένας άνθρωπος που έχει γεννηθεί ως άνδρας έχει συγκεκριμένες κοινωνικές υποχρεώσεις, χαρακτηριστικά και προνόμια. Ως άνδρας οφείλει να πληροί ορισμένα μεταβλητά χαρακτηριστικά που εξαρτώνται από το περιβάλλον ανάπτυξης του, καθώς κάθε πολιτισμικό παρασκήνιο συνδέεται με διαφορετικό προφίλ. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, έγινε λόγος για γλωσσικό σεξισμό, δηλαδή για πρακτικές, οι οποίες ευνοούν ένα φύλο έναντι ενός άλλου και συγκεκριμένα των ανδρών έναντι των γυναικών. Την γλωσσολογική συζήτηση ξεκίνησε η Lakoff (1975), με σύνολα κριτικών και διαδόχων να ακολουθούν το έργο της¹³, η οποία θεμελίωσε την έννοια της φεμινιστικής γλωσσολογίας. Αυτός ο κλάδος της επιστήμης παρουσίασε τον γλωσσικό σεξισμό, και σκόπευε να αποδείξει πώς οι φυλετικές ανισότητες επηρεάζονται από την γλώσσα.

Πέρα την περιγραφής των ζητημάτων, που προκαλούνται από τον γλωσσικό σεξισμό, όπως η γλωσσική υπονόμηση της γυναίκας, η αφάνεια της από τον γενικευτικό λόγο, η παρουσία της στον λόγο μόνο συγκριτικά με τον άνδρα, η αρνητική τους προβολή στον λόγο, έγινε συζήτηση για την επίλυση τους (Παυλίδου Θ.-Σ., 2006, σσ. 22 - 26). Στο πλαίσιο αυτό προτάθηκε η σύνταξη οδηγίων μη σεξιστικής γλώσσας, νέων λεξικών κοκ. Φαίνεται, επομένως, ότι η φεμινιστική γλωσσολογία πέρα από έναν «αφυπνιστικό» χαρακτήρα φέρει και έναν ρυθμιστικό. Αυτός ο κλάδος της γλωσσολογίας σκοπεύοντας στην ισότητα των φύλων (βιολογικού και κοινωνικού) είναι ανοιχτός στην ενεργή επέμβαση για αλλαγή της γλώσσας. Όπως φαίνεται στην ενότητα 4, έχουν γίνει προσπάθειες για μία τέτοια αλλαγή σε διάφορες γλώσσες, χωρίς απόλυτη επιτυχία σε ορισμένες, εξαιτίας είτε του γραμματικού τους συστήματος είτε εξαιτίας της κουλτούρας της εκάστοτε κοινωνίας¹⁴.

Οι λόγοι για τους οποίους μία πιο συμπεριληπτική γραμματική για τα ελληνικά είναι δύσκολη έως και αδύνατη παρουσιάζονται ως εξής (Παυλίδου Θ.-Σ., 2006, σσ. 37 - 51; Γεωργακοπούλου & Γούτσος, 1999, σ. 197):

¹³ Ενδεικτική σχετική βιβλιογραφία: Key (1975), Cameron (1985), Eakins & Eakins (1978)

¹⁴ Μία έρευνα σχετικά με την γλωσσική ισότητα στις χώρες του κόσμου, που λαμβάνει υπόψη και άλλα κριτήρια, όπως κοινωνικά, πολιτικά κ.λπ. είναι των Prewitt-Freilino, Caswell, & Laakso (2012).

α) Τα γυναικεία ελληνικά επώνυμα παράγονται από τον τύπο του αρσενικού: *Παπαδοπούλου < Παπαδόπουλος*,

β) Το γενικευτικό γένος είναι το αρσενικό, που συμπεριλαμβάνει θηλυκές και αρσενικές οντότητες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η χρήση του θηλυκού αντί του αρσενικού είναι εντελώς αντιγραμματική: *Ποιος τηλεφώνησε; *Ποια τηλεφώνησε;*

γ) Το αρσενικό γένος υπερισχύει σε περιστάσεις συμφωνίας (βλ. παραδείγματα 13-14)

δ) Η ανενόχλητη χρήση των σημασιολογικών αντιφάσεων ένεκα της γενικευτικής χρήσης των ονομάτων: *Ο φοιτητής έχει το δικαίωμα να ζητήσει αναστολή φοίτησης λόγω εγκυμοσύνης.*

ε) Το γραμματικό γένος είναι ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό της ελληνικής γλώσσας, που δεν μπορεί να αποκολληθεί και να μειώσει τον γλωσσικό σεξισμό/ διάκριση.

Όπως αναφέρει η ίδια: «Πίσω από τη γενετική χρήση του αρσενικού δεν υπάρχουν άντρες και γυναίκες, αλλά συχνά μόνο άντρες, και ο γλωσσικός εξοβελισμός των γυναικών οδηγεί στον συμβολικό αποκλεισμό τους από όλα τα πεδία και τις δραστηριότητες της κοινωνίας που χαίρουν κάποιας αναγνώρισης και αξίας».

Κάποιες λύσεις που έχουν προταθεί για την ελληνική ποικίλουν. Αρχικά, γίνεται αναφορά στην θηλυκοποίηση (βλ. ενότητα 4.3), δηλαδή στην παράλληλη χρήση των θηλυκών και αρσενικών όρων, είτε πρόκειται για άρθρα είτε για ονόματα. Ακόμη, προτείνεται η χρήση όρων, οι οποίοι δεν κάνουν ρητή αναφορά σε φύλο: *ελληνικός λαός* αντί *Έλληνες & Ελληνίδες*. Τις ίδιες πρακτικές προτείνονται και στον οδηγό για περιορισμού του σεξιστικού λόγου σε δημόσια έγγραφα, που κοινοποιήθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών και την Γενική Γραμματεία Ισότητας φύλων. Συγκεκριμένα για τον γραπτό λόγο σε δημόσια διοικητικά έγγραφα συστήνεται (Γκασούκα & Γεωργαλλίδου, 2018):

α) «η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες μέσω της χρήσης των δύο γραμματικών γενών, όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς ή στην περίπτωση που δεν προκύπτει φύλο»,

β) η χρήση του θηλυκού γένους με επίθετα και αντωνυμίες, όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική,

γ) όταν ο αρσενικός και θηλυκός τύπος ταυτίζονται, προτείνεται η χρήση και των δύο γενών στα θηλυκά και αρσενικά.

Οφείλεται να σημειωθεί ότι οι εν λόγω πρακτικές προτείνονται, με την προϋπόθεση ότι είναι αποδεχτές από το σύνολο του ομιλούντος πληθυσμού. Παρόλο, που δεν πρόκειται για την οικονομικότερη παραγωγικά λύση, είναι ένα πρώτο βήμα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας για μία πιο ουδέτερη γλώσσα¹⁵. Ωστόσο, τα δημόσια έγγραφα δεν είναι τα μόνα, που πρωτοτυπούν σε αυτήν την πρακτική. Άλλες λύσεις στο ζήτημα, έρχονται από έναν χώρο, που τις τελευταίες δεκαετίες έχει υποστεί την μεγαλύτερη διάδοση και απευθύνεται σε εκατομμύρια ανθρώπους καθημερινά: έναν χώρο, όπου η γλώσσα επηρεάζει τους/τις χρήστες/τριες, αλλά και το αντίστροφο. Η επόμενη ενότητα αφορά την γλώσσα του διαδικτύου και την χρήση της γλώσσας από τις νεότερες κυρίως γενιές.

6. Νέοι και Διαδίκτυο

6.1. Γλώσσα των νέων

Σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο (2001), ως γλώσσα των νέων δεν εννοείται ένα ξεχωριστό γλωσσικό σύστημα, αλλά ένα σύνολο γλωσσικών συμπεριφορών, οι οποίες παρουσιάζονται κυρίως στις νεαρές ηλικίες. Οι έρευνες γύρω από το νεανικό λόγο εστιάζουν στις ηλικίες εφηβικές ηλικίες (12 – 18 ετών) και σε ορισμένες περιπτώσεις φτάνουν έως τα 25 – 30 έτη. Ο διαχωρισμός της από την «κοινή» γλώσσα είναι διότι οι νέοι/νέες επιλέγουν έναν ιδιαίτερο τρόπο ομιλίας, που συνδυάζει διάφορα χαρακτηριστικά, για να αποτελέσει μέλος μιας κοινωνικής ομάδας. Το νεανικό λεξιλόγιο περιλαμβάνει όρους, που δεν είναι τόσο αποδεκτοί από το ευρύ κοινό, απομακρυνόμενο έτσι από το «τυπικό» ή «επίσημο» λεξιλόγιο του μέσου ομιλούντος. Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου οφείλεται κυρίως σε:

α) δανεισμό από τα αγγλικά (π.χ. *χάι*),

β) αλλαγή σημασίας κάποιας λέξης (π.χ. *κόκαλο* = μεθυσμένος),

γ) συγκεκριμένη επιλογή επιθημάτων (π.χ. -ας σε αγγλικά δάνεια: *μεταλλάς*) και

¹⁵ Από τα πρώτες επιτυχίες του γλωσσικού παρεμβατισμού αποτελεί η αντικατάσταση της προσφώνησης *κυρίας* ως γενικευτικό αντί του *δεσποινίς* την δεκαετία του '70 (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, 1999, σ. 197). Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μία διαφορετική πρωτιά, μια προσπάθεια της πλήρους συμπεριληπτικής γλώσσας.

δ) τροποποίηση των λέξεων χωρίς να αλλάζει η κύρια σημασία του (π.χ. *λακαμάς* αντί *μαλάκας*).

Γενικά έχει αποδειχθεί η νεανική κοινότητα είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσει μη κοινή γλώσσα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Συν τοις άλλοις, η ίδια κοινότητα είναι αυτή που μπορεί να προσαρμοστεί σε περισσότερα περιβάλλοντα στο όνομα της αποδοχής τους από το κοινωνικό γίνεσθαι¹⁶. Ενώ οι έφηβοι/ες ζητούν την αποδοχή από τους/τις συνομηλίκους/ικες τους, στο ίδιο βαθμό αποζητούν και την διαφοροποίηση από τους υπολοίπους. Η γλωσσική αλλαγή είναι ένα επόμενο χαρακτηριστικό λόγω της εντατικής χρήσης των νεανικών όρων από: την ισχυρή διατήρηση τους από τους ενήλικους πια εφήβους, από γονείς που μιμούνται τα παιδιά τους, αλλά και από τα ΜΜΕ, που τα χρησιμοποιούν ως μέσο προσέλκυσης μεγαλύτερου κοινού. Φυσικά, η χρήση του νεανικού λόγου πλέον δεν είναι μια προφορική υπόθεση, αλλά μετατίθεται σε έναν ψηφιακό κόσμο.

6.2. Χαρακτηριστικά γλώσσας διαδικτύου

Το διαδίκτυο είναι πλέον μέρος της καθημερινότητας ενός μεγάλου μέρους του παγκόσμιου πληθυσμού. Η αρχική του δημιουργία ήταν η επικοινωνία μέσα σε ένα δίκτυο υπολογιστών, για να φτάσει σήμερα να είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των ανθρώπων. Μέσω του διαδικτύου, οι άνθρωποι επικοινωνούν όχι μόνο με τους οικείους τους, αλλά με οποιοδήποτε πρόσωπο επιλέξουν. Παρόλο που οι λειτουργίες του «Internet» είναι αμέτρητες, η παρούσα ενότητα αφορά στην γλώσσα του διαδικτύου, δηλαδή το σύνολο των γλωσσικών συμπεριφορών/ επιλογών των χρηστών/τριών για την λειτουργική επικοινωνία τους. Η γλώσσα του διαδικτύου εν μέρει θεωρείται μια γραπτή απόδοση του προφορικού λόγου, γι' αυτό και παρουσιάζει στοιχεία προφορικότητας (Baron N. , 2003), ενώ αποκλίνει από τον τυπικό γραπτό λόγο. Ενώ ο τελευταίος υπακούει στους κανόνες της γραμματικής της εκάστοτε γλώσσας, είναι πολύ πιθανόν στην γλώσσα του διαδικτύου αυτοί οι κανόνες να παραβιάζονται. Φυσικά, τα παραπάνω εξαρτώνται από: α) τον τύπο του επικοινωνιακού περιβάλλοντος, β) το κοινό, στο οποίο απευθύνεται και γ) αν πρόκειται

¹⁶ Παρόμοια φαίνεται να δρουν και οι γυναίκες, καθώς στην βιβλιογραφία παρουσιάζονται να είναι πιο επιρρεπείς στην αλλαγή του τρόπου ομιλίας τους από ότι οι άνδρες, οι οποίοι είναι πιο αυστηροί και απόλυτοι στην χρήση της γλώσσας. Αυτές οι συμπεριφορές συνδέονται με τον κοινωνικό ρόλο του εκάστοτε φύλου (Παυλίδου Θ.-Σ. , 2006; Γεωργακοπούλου & Γούτσος, 1999).

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

για σύγχρονη ή ασύγχρονη επικοινωνία. Τέτοια περιβάλλοντα παρουσιάζονται ως εξής στην Baron (2003):

Πίνακας 4: Επικοινωνιακά περιβάλλοντα στο διαδίκτυο	
Σύγχρονη επικοινωνία	Ασύγχρονη Επικοινωνία
Άμεσο μήνυμα (instant messaging)	Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail)
Παιχνίδια προσομοίωσης (MUDS, MOOS)	Λίστες μαζικών mail (listserv)
Συνομιλία (chat)	Ομάδες συζητήσεων (newsgroups)
	Ιστοσελίδες, ιστολόγια (web sites, web logs)
SMS ¹⁷	

Τα επικοινωνιακά περιβάλλοντα της πρώτης στήλης παρά του γεγονότος ότι είναι γραπτά είναι δυνατό να παρουσιάσουν περισσότερα στοιχεία προφορικότητας. Εφόσον είναι σύγχρονα και απαιτούν άμεση ανταπόκριση των συνομιλούντων, παρουσιάζουν περισσότερα στοιχεία προφορικότητας από ό,τι η δεύτερη στήλη. Συγκεκριμένα, η ανεπισημότητα της γλώσσας φαίνεται από την γραπτή μεταφορά των επιφωνημάτων (π.χ. *Αχ βρε Κατερίνα, όφου πια*), των συντομογραφιών (π.χ. *τέσπα* = τέλος πάντων), έλλειψη σημείων στίξης και τη χρήση νεολογισμών εξαιτίας της διαγλωσσικής επιρροής (στην περίπτωση των ελληνικών, κυρίως εξαιτίας της επαφής των χρηστών με τα αγγλικά).

Παρόλο που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης¹⁸ («social media») δεν παρατίθενται στον πίνακα 4, παρουσιάζουν μία θέση παρόμοια με τα «SMS». Μπορούν να είναι σύγχρονα εξαιτίας ειδικών λειτουργιών, όπως είναι οι άμεσες συνομιλίες («chatting»), αλλά και ασύγχρονα, καθώς η προβολή του κοινοποιημένου υλικού σε αυτά είναι ετερόχρονη από την αρχική δημοσίευση του δημιουργού και μπορεί να υποστεί μετέπειτα επεξεργασία.

¹⁷ Παρόλο που τα SMS δεν δημιουργήθηκαν για χρήση από το διαδίκτυο, αλλά ως μέσο των κινητών τηλεπικοινωνιών, με την εξέλιξη της τεχνολογίας, τα SMS είναι προσβάσιμα με έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή.

¹⁸ Γίνεται λόγος για ιστοσελίδες, πλατφόρμες και εφαρμογές όπως FaceBook, Instagram, Threads (όλα τα προηγούμενα είναι ιδιοκτησία της ίδιας εταιρείας, της Meta), TikTok, X [προηγούμενος γνωστό ως Twitter], Tumblr, κλπ.

Όσον αφορά τον σκοπό του κοινοποιημένου μηνύματος, αυτό μπορεί να έχει μονολογικό ή διαλογικό χαρακτήρα και λαμβάνει υπόψιν τον αποδέκτη. Στην εκάστοτε περίπτωση, λαμβάνονται υπόψιν τα περιβάλλοντα εκφοράς. Παρόλο, που κατά πλειοψηφία, ο τυπικός γραπτός λόγος είναι μονολογικού χαρακτήρα και λαμβάνει υπόψιν το κοινό, στο οποίο απευθύνεται, ο προφορικός λόγος εξαρτάται από το περιβάλλον εκφοράς του. Για παράδειγμα, η χρήση της γλώσσας στα κοινωνικά δίκτυα επηρεάζεται από το διαλογικό κομμάτι (ειδικά στην περίπτωση του «chatting»), το οποίο αντιστοιχεί σε άμεσο μέρος του προφορικού λόγου. Συνθέτοντας κάποιος/α ένα κείμενο προς τα κοινωνικά δίκτυα, ίσως αναλογιστεί το ποιόν του αποδέκτη του κειμένου του/της, όπως θα έκανε και σε μια προφορική συζήτηση, μεταβάλλοντας έτσι τόσο την μορφή του μηνύματος όσο και το περιεχόμενο του (Baron, 2003).

Όλα τα παραπάνω επιβεβαιώνουν ότι η γλώσσα του διαδικτύου και συγκεκριμένα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ομοιάζει κατά ένα βαθμό με την προφορική γλώσσα και είναι αντιπροσωπευτική του φυσικού τρόπου ομιλίας. Οφείλεται, ωστόσο, να τονιστεί ότι η ασύγχρονη φύση του διαδικτύου επιτρέπει την επιμέλεια οποιουδήποτε κειμένου πριν την κοινοποίηση του και επομένως μπορεί να οδηγηθεί σε διορθώσεις, γεγονός, που δεν συμφωνεί με τον αβίαστο προφορικό λόγο. Αυτό το επιχείρημα εξηγείται περαιτέρω στις παρακάτω ενότητες.

6.3. Η παρουσία νεολογισμών στο ελληνικό διαδίκτυο

Οι νεολογισμοί φέρουν ορισμένα χαρακτηριστικά και πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια. Ειδικότερα, ένας νεολογισμός πρέπει ικανοποιεί το μεγαλύτερο μέρος των ακόλουθων: α) να μην έχει καταχωρηθεί στα έγκριτα λεξικά, β) να εμφανίζεται σε ικανοποιητικό βαθμό στον τύπο, γ) να σηματοδοτεί ως προς το περιεχόμενο μία ευρύτερη και μονιμότερη έννοια για την γλωσσική κοινότητα, δ) να εμφανίζεται σε συχνότητα στο διαδίκτυο (Χριστοφίδου, Αφεντουλίδου, Καρασίμος, & Δημητροπούλου, 2013, σσ. 200 - 201). Ως νεολογισμός ορίζεται το ονοματικό σύνολο, το οποίο δημιουργείται ή «κατασκευάζεται», ώστε να αντιπροσωπεύσει μία έννοια, ένα αντικείμενο, μία κατάσταση. Ένας νεολογισμός μπορεί να δημιουργηθεί με την αλλαγή μιας υπάρχουσας μορφής ή σημασίας (π.χ. *κομπιούτερ*¹⁹). Αυτές οι αλλαγές

¹⁹ Η λέξη δεν προϋπήρχε στο λεξικό της ελληνικής και της δόθηκε μία σημασία. Εδώ γίνεται συζήτηση για αλλαγή ως προς την μορφή και το περιεχόμενο αντίστοιχα.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

προέρχονται είτε από το γενικό λεξικό, από το επιστημονικό λεξικό και τέλος από δάνειες λέξεις (Γιαννουλοπούλου, 2012).

Η παρούσα ενότητα κάνει λόγο σε μορφολογικούς νεολογισμούς, οι οποίοι εμφανίστηκαν στον διαδικτυακό χώρο για πρώτη φορά πριν του 2015. Συγκεκριμένα, οι Παυλίδου, Καπτελίδη, Καραφώτη (2015, σ. 464) κάνουν αναφορά στο @ «παπάκι», το οποίο στον ελληνικό διαδικτυακό χώρο χρησιμοποιήθηκε για την αντιπροσώπευση γένους, το οποίο δεν προβλέπεται από την γραμματική της ελληνικής γλώσσας. Φυσικά, το σύμβολο @ δεν παρατηρείται μόνο στα ελληνικά. Στο corpus της ισπανικής γλώσσας αναφέρεται ότι το @ χρησιμοποιείται για αντικατάσταση του καταληκτικού φωνήεντος o/a, που αντιστοιχούν στο αρσενικό και θηλυκό μαρκάρισμα από το 2014 (Río-González, 2021; Salinas Jr. & Lozano, 2019). Σε αυτήν την περίπτωση το μαρκάρισμα γίνεται για να γίνει ταυτόχρονη αναφορά σε αρσενικές και θηλυκές οντότητες (π.χ. *nostr@s* αντί *nostros/nostras*). Στην αγγλική, βέβαια, δεν υπάρχει αυτό το μορφολογικό μαρκάρισμα στο τύπο *Latino/Latina*, αλλά παρατηρείται ένα περισσότερο γραμματικό, καθώς πρόκειται για σύμβολο που έχει φωνολογική απόδοση, το -x. Εμφανίζεται δηλαδή ο τύπος *Latinx*, για παρόμοια χρήση με το ισπανικό @²⁰. Περιβάλλοντα εμφάνισης του είναι ηλεκτρονικά άρθρα, μπλογκς, ακαδημαϊκά συνέδρια, μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ιστοσελίδες πανεπιστημίων (Salinas & Lozano, 2019).

Επιστρέφοντας στα ελληνικά, το @ έχει εισχωρήσει και στο ελληνικό διαδίκτυο. Η έρευνα γύρω από αυτό το σύμβολο ως γραμματικό κομμάτι της γλώσσας είναι σχετικά ελλιπής. Η μόνη έρευνα, που βρέθηκε σχετικά με την χρήση του ήταν αυτή του Ντούβλη (2023), στην οποία περιγράφει την λειτουργία του σε δημοσιεύσεις μιας φεμινιστικής σελίδας στο Facebook, καθώς και την καταληκτική κατανομή του σε ουσιαστικά και αντωνυμίες. Συγκεκριμένα, ο Ντούβλης υποστηρίζει ότι το @ χρησιμοποιείται ως «κοινωνιογλωσσολογικό φαινόμενο», το οποίο πιστοποιεί ότι υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στην κοινωνία και στην γλώσσα. Η χρήση ενός συμβόλου δείχνει την ανάγκη της κοινωνίας για μια πιο συμπεριληπτική γλώσσα. Στόχοι της έρευνας του ήταν να περιγράψει την χρήση του συμβόλου και ύστερα να εξετάσει την κοινωνική ενδεικτικότητα του (σσ. 498 – 499). Κατά το διάστημα Φεβρουαρίου –

²⁰ Στην έρευνα των Salinas & Lozano (2019) εμφανίζεται επίσης και ο όρος *Latin@/x* παρόλο που δεν είναι τόσο διαδεδομένος.

Μαΐου 2020, ο ερευνητής συνέλεξε screenshots από 500 ανώνυμες δημοσιεύσεις της σελίδας «Φεμινιστικά Παραληρήματα» στο Facebook, καθώς και τα σχόλια κάτω από αυτές και τα σχόλια περί της χρήσης του @. Κατά την ανάλυση του, παρατηρεί ότι το σύμβολο αντικαθιστά τους τύπους των πτώσεων και στους δύο αριθμούς, ώστε να επιτυγχάνεται γενικευτική χρήση. Ακόμη, παρουσιάζει μία σπάνια, κατ' αυτόν, χρήση, «της αποφυγής αποκάλυψης του φύλου» (σσ. 500 – 501). Στην έρευνα του δεν απουσιάζουν οι ασυνέπειες, καθώς μερικοί τύποι μπορεί να εμφανίζονται με δύο τρόπους, π.χ. *όλ@ς* και *όλ@* (για αιτιατική πληθυντικού)²¹. Συνολικά το 20% των δημοσιεύσεων περιείχε το σύμβολο. Ο Ντούβλης με την έρευνα του τονίζει τον προβληματισμό, ο οποίος υπάρχει γύρω από την συμπεριληπτική γλώσσα και συμπεραίνει ότι το @ ευνοεί την «απομάκρυνση από την δυαδική διάκριση του φύλου», λειτουργεί ως γενικευτικό και αποτελεί ένδειξη μιας κοινωνικής ταυτότητας, ευαισθητοποιημένης ως προς το φύλο.

Η παρούσα εργασία ομοιάζει με την προαναφερθείσα έρευνα, αλλά στην προκειμένη περίπτωση επιδιώκεται να εξεταστεί το ποσοστό αποδοχής και χρήσης του από χρήστες/τριες του διαδικτύου, ώστε να δοθεί μεγαλύτερη διαύγεια στους γενικευτικούς νεολογισμούς.

Παρόλο που η ακριβής εμφάνιση του @ ως μορφολογικό επίθημα είναι άγνωστη, είναι σχεδόν δεδομένη η τυπική του χρήση. Το @ ως σύμβολο λειτουργεί, ώστε να αποδοθεί μια διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και αντιστοιχεί στο λατινικό ad, που σημαίνει «προς, εις». Από τις απαρχές του ελληνικού διαδικτύου έως και σήμερα, φαίνεται ότι χρησιμοποιούταν μαζί με άλλα σύμβολα, όταν το περιεχόμενο του μηνύματος ήταν υβριστικό κι έτσι γινόταν αντικατάσταση των γραμμάτων από ένα σύνολο συμβόλων (π.χ. *τον μ@#!@#* αντί *μαλάκα*).

6.3.1. Διαφημίσεις

Το @, πλέον, εμφανίζεται σε πληθώρα ιστοσελίδων, κοινωνικών δικτύων, αλλά και διαφημίσεων, ενώ η απουσία του είναι αισθητή από πιο επίσημα μέσα, όπως δημοσιογραφικά και διοικητικά έγγραφα. Πιο συγκεκριμένα, το @ εμφανίζεται σε ηλεκτρονικές διαφημίσεις, όπως είναι αυτή της αεροπορικής εταιρίας «Aegean

²¹ Η χρήση του τελικού -ς ύστερα από το @ μπορεί να δηλώνει ότι η χρήση του είναι δυαδικά προσανατολισμένη, δηλαδή ανάμεσα σε αρσενικές και θηλυκές οντότητες.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

Airlines» και του προγράμματος της «genAIRation Aegean»²², το οποίο απευθύνεται σε νέους/νέες ηλικίας 18 – 25 ετών. Στην ιστοσελίδα του προγράμματος, υπάρχει το @ ως καταληκτικό μόρφημα:

(18) Θέλεις top φωτογραφίες πάνω από τα σύννεφα και ατελείωτο chatting για να μένεις *συνδεδεμέν@* με την παρέα σου καθ' όλη τη διάρκεια της πτήσης σου;

(19) Ψήνεσαι για ταξιδάκι με ένα/μια *φίλ@* σου στη Ρώμη?

(20) Δεν είσαι *σίγουρ@* ακόμα αν θα τη χρειαστείς? Όταν αποφασίσεις, μπες στη σελίδα της AEGEAN/Η Κράτησή μου, βάλε τον κωδικό και είσαι *έτοιμ@!*

Σημειώνεται ότι στα παραπάνω παραδείγματα, το @ είναι επίθημα ουσιαστικών (19) και επιθέτων (18, 20), αντικαθιστά την ονομαστική (18, 20) και αιτιατική πτώση (19), δηλαδή τις καταλήξεις -ου/ες. Σε αυτήν την περίπτωση δεν λειτουργεί ως φωνήεν, αλλά ως ολόκληρη κατάληξη, για να υπάρχει η συμπερίληψη, μέσω της αμφισημίας. Η λέξη *φίλ@* μπορεί να δηλώνει αρσενικές και θηλυκές οντότητες, καθώς και άτομα μη δυαδικού φύλου.

Η συμπεριληπτική φύση του @ μεταβαίνει και στο TikTok, μία πλατφόρμα με βίντεο, το οποίο έχει δει μεγάλη αύξηση την τελευταία κυρίως πενταετία. Εκεί παρουσιάζονται και διαφημίσεις προϊόντων και υπηρεσιών, όπως της Wolt Greece, μιας υπηρεσίας παραγγελιών και παράδοσης φαγητού, η οποία χρησιμοποιεί πολύ συχνά το @ στα χιουμοριστικού περιεχομένου προωθητικά βίντεο της:

(21) Όταν βοηθάς με το excel *τ@ συνάδελφ@* σου

(22) POV: Προσπαθείς να πείσεις *τ@ συνάδελφ@* να ντυθεί YUHO για να βγάλεις βίντεο για το TikTok

(23) Side eye σε *οποι@* τρώει το τυλιχτό με μαχαιροπίρουνο

Στα παραδείγματα (21) – (23) κάνει την εμφάνιση του το άρθρο, το οποίο επιβεβαιώνει ξανά ότι το @ δεν λειτουργεί ως φωνήεν, αλλά ενσωματώνει έναν τύπο, διαφορετικό από τον αρσενικό και θηλυκό. Αν δεν συνέβαινε αυτό, τότε στα (21) και (22) θα βλέπαμε τον τύπο *τ@ν*, όπου το @ θα αντιστοιχούσε στα ο/η. Ακόμη εδώ, στο (23),

²² Ο σύνδεσμος της ιστοσελίδας είναι ο εξής: <https://el.aegeanair.com/genairation/>

φαίνεται και η χρήση του @ σε αντωνυμικό στοιχείο, το οποίο ήταν και το έναυσμα για την παρούσα υποστήριξη.

Η φωνολογική αδυναμία του @ εξαιτίας της φύσης του επιβεβαιώνεται ξανά από το TikTok και συγκεκριμένα από διαφήμιση εταιρίας πώλησης κεριών:

(24) Αν είσαι και εσύ *εθισμέν@* με τις τέλειες μυρωδιές[...]

Στο παρόν βίντεο, εμφανίζεται το παρόν κείμενο, το οποίο εκφωνεί μία γυναίκα και μεταφέρει το *εθισμέν@* ως *εθισμένος*. Παρόλο που το κείμενο είναι συμπεριληπτικό, ο ήχος που το συνοδεύει, χρησιμοποιεί το γενικευτικό αρσενικό.

6.3.2. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως είναι τα Instagram, το TikTok²³ και Facebook, το @ συνοδεύεται από έναν ακόμη νεολογισμό:

(25) *Οποίο* μου φέρει καφέ δίνω 5€

(26) Σας ευχαριστούμε *όλα* που συντονιστήκατε στον πρώτο Ραδιομαραθώνιο του Ματζόρε 89,1 και γιορτάσατε μαζί μας τα τρίτα του γενέθλια. [...]

(27) Τα *φοιτητά* της Σχολής Καλών Τεχνών Ναυπλίου δηλώνουν την στήριξη και τη συμπαράσταση τους στο *συμφοιτητό* μας από την Πάτρα, που δέχτηκε τρανσφοβική επίθεση μέσα στους χώρους του Πανεπιστημίου [...]

Στα παραπάνω παραδείγματα, διαφαίνεται η χρήση του ουδετέρου γένους ως γενικευτικό και συμπεριληπτικό. Σύμφωνα με την γραμματική της ελληνικής κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε αντιγραμματικότητα, καθώς ο μόνος αποδεκτός τύπος για αυτήν την λειτουργία είναι ο αρσενικός. Η χρήση του ουδετέρου εδώ στοχεύει σε συμπεριληπτική ή αόριστη χρήση. Στο παράδειγμα (25) το *όποιο* κάνει αναφορά σε οντότητα με οποιοδήποτε φύλο, τυπικό ή μη τυπικό. Το (26) έχει ακριβώς την ίδια λειτουργία. Αντίθετα, το (27) είναι αυτό που αξίζει ιδιαίτερου σχολιασμού. Εκεί εμφανίζονται νεολογισμοί, όπως το *φοιτητά* και *συμφοιτητό*, το ουδέτερο γένος λειτουργεί και για ταυτόχρονη χρήση αρσενικού και θηλυκού, ενώ στο δεύτερο όνομα για αναφορά σε φυλομεταβατικό άτομο. Επισημαίνεται ότι το παρόν κείμενο

²³ Παρόλο που το TikTok είναι μέσο κοινωνικής δικτύωσης, αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα λόγω των διαφημίσεων, που φιλοξενεί.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

αναρτήθηκε ως φωτογραφία με φόντο την σημαία των φυλομεταβατικών ατόμων, ενώ η συντακτική ομάδα υπογράφει ως «Φοιτήτριες, Φοιτητές, Φοιτητά», κάνοντας τριμερής διάκριση στο γένος/ φύλο των ατόμων.

Μία πιθανή εξήγηση του ουδέτερου γένους ως γενικευτικού προκύπτει από το προαναφερθέν @. Δεδομένου ότι το σύμβολο δεν έχει φωνολογική απόδοση, είναι πιθανόν να αντιστοιχεί στο καταληκτικό -α των ουδέτερων (π.χ. όλ@ - όλα). Ακόμη, το ουδέτερο γένος σημασιολογικά δεν αναφέρεται ούτε σε αρσενικά ούτε και σε θηλυκά. Μπορεί να δημιουργήσει αμφισημία όσον αφορά το φύλο των αναφερόμενων οντοτήτων, όταν πρόκειται για (+)ανθρώπινο:

(28) Όλα τα παιδιά να έρθουν στην αίθουσα εκδηλώσεων.

(29) #Πείτε σε όλα να έρθουν στην αίθουσα εκδηλώσεων

(30) #Όλα να έρθουν στην αίθουσα εκδηλώσεων.

Παρόλα αυτά, τα παραδείγματα (29), (30) δεν είναι απόλυτα γραμματικά, αυτό έχει να κάνει με το ότι το ουδέτερο γένος σηματοδοτεί (-)έμψυχα (Anagnostopoulou, 2017). Ποιος είναι, λοιπόν, ο λόγος χρήσης του και σε ποιον βαθμό μπορεί να είναι αποδεκτό από την ελληνική κοινότητα; Αυτά τα ερευνητικά ερωτήματα συζητούνται στις επόμενες ενότητες.

Συμπερασματικά, στο πλαίσιο πιο ουδέτερης γλώσσας, οι χρήστες/τριες του διαδικτύου χρησιμοποιούν νεολογισμούς όπως το @ και το ουδέτερο γένος, καθώς γραμματικά καμία από τις δύο μεθόδους δεν είναι αποδεκτή. Η χρήση του ως επίθημα εμφανίζεται σε αντωνυμίες, ουσιαστικά και επίθετα²⁴. Τέλος, αντικαθιστά την ονομαστική και αιτιατική πτώση τόσο στον ενικό, όσο και στον πληθυντικό αριθμό. Δεν παρατηρήθηκαν παραδείγματα σε γενική πτώση πληθυντικού αριθμού. Η απουσία τους είναι δικαιολογημένη, καθώς η κατάληξη -ων είναι ενιαία και στα τρία γένη.

7. Παρούσα Έρευνα

Η βασική υπόθεση της παρούσας έρευνας είναι ότι παρόλο που οι πρακτικές εκφορές πιο συμπεριληπτικού γένους εφαρμόζονται, η εφαρμογή τους δεν γίνεται από την

²⁴ Σε αντίθεση με τις γλώσσες της ενότητας 4, στα ελληνικά δεν βρέθηκε νεοαντωνυμία. Η χρήση του ουδέτερου γένους κατ' επέκταση στο αντωνυμικό σύστημα μπορεί να θεωρηθεί πρακτική ουδετεροποίησης, αλλά δεν οδήγησε στην δημιουργία κάποιων νέων αντωνυμίας.

πλειοψηφία των ομιλητών. Σε αυτό το πλαίσιο και με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο γύρω από το γενικευτικό γένος, την γλώσσα των νέων και την γλώσσα του διαδικτύου, διατυπώθηκαν τα παρακάτω θεωρητικά ερωτήματα:

α) Ποιες ηλικιακές ομάδες δέχονται και εφαρμόζουν τις πρακτικές συμπεριληπτικής γλώσσας;

β) Ποιο είναι το φύλο αυτών των φυσικών ομιλητών και

γ) Αν χρησιμοποιούν αυτές τις πρακτικές, για ποιον λόγο το κάνουν;

Αυτό που προβλέπεται είναι ότι οι γυναίκες θα είναι πιο πρόθυμες να χρησιμοποιήσουν νέες μεθόδους επικοινωνίας και συμπερίληψης σε σχέση με τους άνδρες. Ακόμη, οι νέες γενιές θα είναι περισσότερο ανοιχτές σε αυτές τις αλλαγές, από ο, τι οι πιο προηγούμενες, ενώ το ουδέτερο γένος και το @ ως συμπεριληπτικοί νεολογισμοί, θα απορριφθούν αν όχι εντελώς, κατά ένα σημαντικό ποσοστό. Ωστόσο, η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να εξετάσει και αν υπάρχει η τάση/ θέληση, οι νεολογισμοί να γίνουν μέρος της γραμματικής της ελληνικής γλώσσας.

7.1. Μεθοδολογία

Για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, δημιουργήθηκαν δύο ερωτηματολόγια στην ηλεκτρονική πλατφόρμα Google Forms. Τα δύο ερωτηματολόγια αποτελούνταν από 3 ενότητες. Στην πρώτη ενότητα, τα άτομα έπρεπε να καταχωρήσουν βασικές πληροφορίες για τους εαυτούς τους, όπως την ηλικία και το φύλο. Στην δεύτερη ενότητα, υπήρχαν παραδείγματα προτάσεων, οι οποίες προήλθαν από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ηλεκτρονικά δημοσιογραφικά άρθρα, διαφημίσεις και μπλογκς. Η διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο ερωτηματολόγια είναι ότι στο ερωτηματολόγιο 1, οι συμμετέχοντες/ουσες έπρεπε να δηλώσουν κατά πόσο δέχονται τις προτάσεις που τους εμφανίζονται από το 1 (η πρόταση δεν είναι καθόλου αποδεκτή) έως το 5 (η πρόταση είναι απόλυτα αποδεκτή), ενώ στο δεύτερο ερωτηματολόγιο έπρεπε να δηλώσουν αν θα έλεγαν τις προτάσεις ή όχι²⁵. Με αυτόν τον τρόπο θα εξετάζονταν η γραμματική κρίση των προτάσεων και αν παράγονται. Στην τρίτη ενότητα, οι συμμετέχοντες/ουσες έπρεπε να απαντήσουν σύντομα σε τρεις ερωτήσεις:

²⁵ Επισημάνθηκε ότι δεν είχε σημασία αν συμφωνούσαν ή διαφωνούσαν με το περιεχόμενο της πρότασης, αλλά μόνο αν θα το έλεγαν ή όχι.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

α) Ο τρόπος που μιλάτε στο διαδίκτυο είναι ο ίδιος με τον τρόπο που μιλάτε στην καθημερινότητα με τους οικείους σας; Αν όχι, επεξηγήστε.

β) Σε περίπτωση που χρησιμοποιείτε το @ στο διαδίκτυο, παρακαλώ εξηγήστε για ποιο λόγο το κάνετε.

γ) Έχετε να κάνετε κάποια παραπάνω σχόλια σχετικά με τη χρήση του γένους στις ανωνυμίες και στα ουσιαστικά στο διαδικτυακό χώρο;

Η δεύτερη ενότητα εξέτασε την προσωπική αποδοχή και την χρήση για προτάσεις γενικευτικής χρήσης, ενώ η τρίτη ενότητα στόχευε στην διατύπωση άποψης των συμμετεχόντων/ουσών σχετικά με αυτή την χρήση.

Τα ερωτηματολόγια διανεμηθήκαν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τα στατιστικά συμμετοχής σε κάθε ερωτηματολόγιο παρουσιάζονται ως εξής:

Πίνακας 5: Συμμετοχή στα ερωτηματολόγια			
Φύλο	Ηλικιακή ομάδα	Ερωτηματολόγιο 1 (γραμματική κρίση)	Ερωτηματολόγιο 2 (γραμματική χρήση)
Άρρεν	18 – 26	2	1
	27 -	5	3
Θήλυ	18 – 26	13	8
	27 – 45	7	2
	45 -	3	-
Άλλο	18 – 26	-	1
	27 -	-	0
Σύνολο ατόμων:		30	15

Για λόγους συντομίας, οι ηλικιακές ομάδες κατανεμήθηκαν ως γενιά X, για όσους/ες είναι άνω των 45, ως γενιά Y (millenials) για ηλικίες 27 – 45 και ως γενιά Z για νεαρότερες ηλικίες, δηλαδή από 18 έως 26²⁶. Οι προτάσεις στο κάθε ερωτηματολόγιο

²⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα όρια ανάμεσα στις διάφορες γενιές είναι πολύ λεπτά. Τα άτομα, που γεννιούνται μετά το 1995-1997 θεωρείται ότι ανήκουν στην γενιά Z. Ωστόσο, στα πλαίσια αυτή της

ήταν 24 (20 και 4 προτάσεις fillers). Οι προτάσεις μπορούν κατηγοριοποιηθούν σε 5 κατηγορίες²⁷:

- α) Προτάσεις με παράλληλη χρήση του αρσενικού και θηλυκού τύπου,
- β) Προτάσεις με την παρουσία του @ ως επίθημα αντωνυμίας ή ουσιαστικού,
- γ) Προτάσεις με την παρουσία του ουδέτερου γένους ως νεολογισμό,
- δ) Προτάσεις με την παρουσία ουδέτερων λέξεων (λέξεις, που δεν υποδηλώνουν αρσενικό ή θηλυκό),
- ε) Προτάσεις – fillers με αρσενικό γενικευτικό τύπο.

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από τα ερωτηματολόγια.

7.2 Αποτελέσματα έρευνας

Μία πρώτη ταξινόμηση γίνεται στον πίνακα 6, όπου παρουσιάζονται ολικά τα αποτελέσματα γραμματικής κρίσης και χρήσης, χωρίς κάποιο κοινωνικό κριτήριο:

Πίνακας 6: Αποτελέσματα ερωτηματολογίων		
	Ερωτηματολόγιο (γραμματική κρίση)	Ερωτηματολόγιο 2 (γραμματική χρήση)
Fillers (Αρσενικό γενικευτικό)	4,35	80%
Ουδέτερο γένος	2,08	27%
Απρόσωπες λέξεις	4,13	93%
@	3,07	56%
Αρσενικά + Θηλυκά	4,32	71%

Στον παραπάνω πίνακα, η τιμή 1 είναι η ελάχιστη τιμή, που μπορεί να δεχτεί μία πρόταση και δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου αποδεκτή. Η τιμή 5, αντίστοιχα, δηλώνει ότι είναι απόλυτα αποδεκτή. Ακόμη, στην στήλη των ποσοστών, η ελάχιστη τιμή 0%

εργασίας, ορόσημο θεωρείται το 1997, καθώς τα άτομα έως 25-26 θεωρούνται αντικείμενο μελέτης για την γλώσσα των νέων.

²⁷ Όλες οι προτάσεις μπορούν να βρεθούν στο Παράρτημα, ενότητα 10.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

δηλώνει ότι η πρόταση δεν θα λεγόταν από κανένα άτομο που συμμετείχε, ενώ η τιμή 100% το αντίθετο.

Με μία πρώτη ματιά, ο πίνακας δείχνει ότι το @ και το ουδέτερο γένος δέχονται την ελάχιστη τιμή σε σχέση με τις υπόλοιπες περιπτώσεις. Τα γενικευτικά αρσενικά και η ταυτόχρονη παρουσία του αρσενικού και θηλυκού γένους έχει σχεδόν ταυτόσημη τιμή, ενώ απρόσωποι τύποι, όπως άτομο, πρόσωπο κλπ., δέχθηκαν την μεγαλύτερη προτίμηση όσον αφορά την χρήση.

Η ταξινόμηση των αποτελεσμάτων ανάλογα το φύλο και την ηλικιακή ομάδα και για τα δύο ερωτηματολόγια παρουσιάζεται στον πίνακα 7 ως εξής:

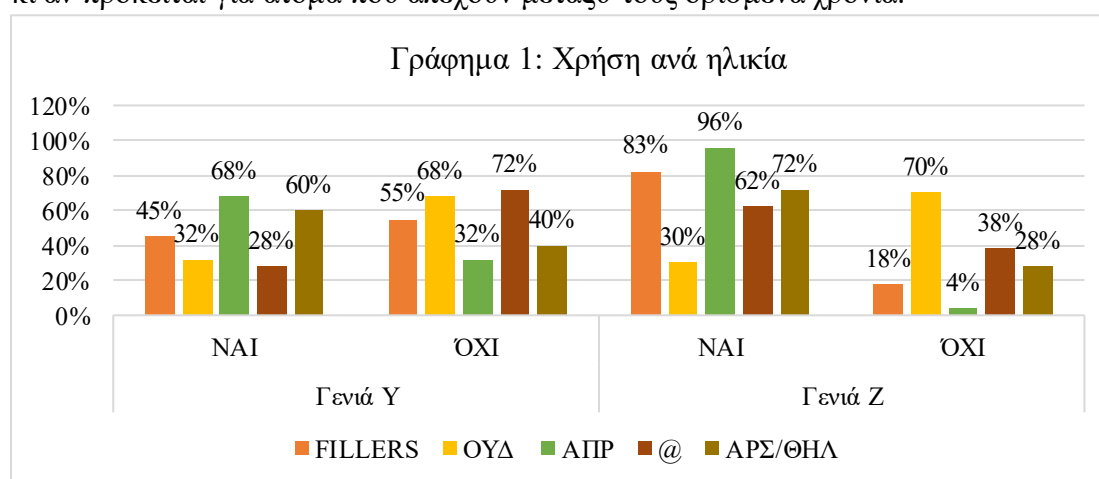
Πίνακας 7: Αποτελέσματα ερωτηματολογίων						
Ερωτηματολόγιο 1: Γραμματική κρίση						
Φύλο	Ηλικία	Fillers (Αρσενικό γενικευτικό)	Ουδέτερο γένος	Απρόσωπες λέξεις	@	Αρσενικά + Θηλυκά
Άρρεν	Γενιά Y (n:5)	4	1,43	4,17	2,9	4,07
	Γενιά Z (n:2)	4,625	2,3	4,8	2,5	4,5
Θήλυ	Γενιά X (n:3)	4,33	2	4,33	2,93	4,27
	Γενιά Y (n:7)	4,32	1,83	3,82	2,6	4
	Γενιά Z (n:13)	4,5	2,43	4,15	3,41	4,6
Ερωτηματολόγιο 2: Γραμματική χρήση						
Φύλο	Ηλικία	Fillers (Αρσενικό γενικευτικό)	Ουδέτερο γένος	Απρόσωπες λέξεις	@	Αρσενικά + Θηλυκά
Άρρεν	Γενιά Y (n:3)	50%	20%	80%	0%	53%
	Γενιά Z (n:1)	100%	0%	100%	0%	0%
Θήλυ	Γενιά Y (n:2)	37,5%	50%	50%	70%	70%

	Γενιά Z (n:9)	78%	25%	98%	65%	88%
Άλλο	Γενιά Z (n:1)	100%	100%	80%	100%	20%

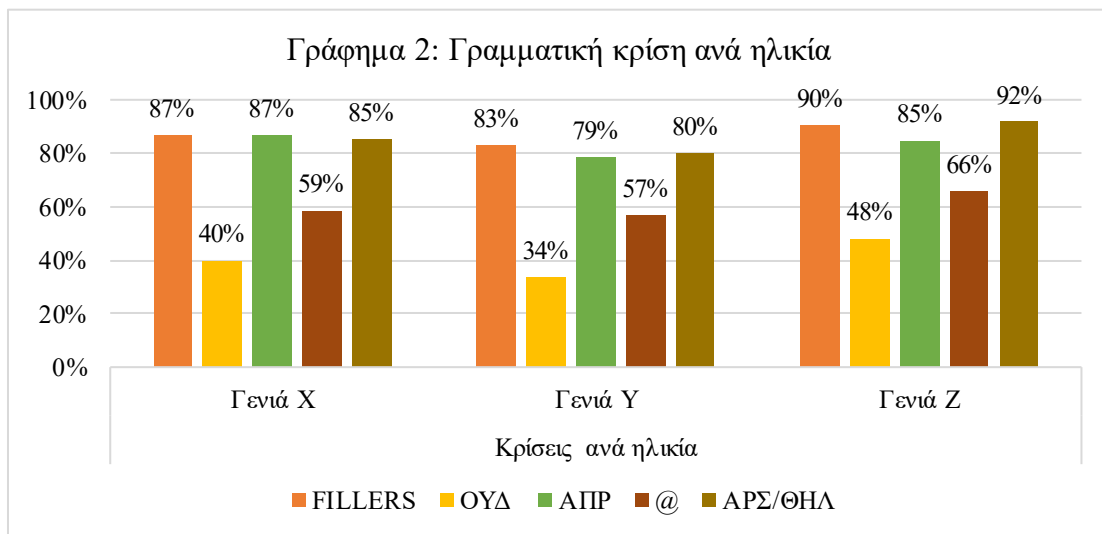
Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχουν διαφορές τόσο ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, αλλά και ανάμεσα στις γενιές. Ωστόσο, οφείλεται να σημειωθεί ότι η έλλειψη συμμετοχής σε συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες του δεύτερου ερωτηματολογίου μπορεί να μην προσφέρει αντιπροσωπευτικά αποτελέσματα.

7.2.1. Ηλικιακή σύγκριση

Όσον αφορά τις ηλικιακές ομάδες, φαίνεται ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ακόμα κι αν πρόκειται για άτομα που απέχουν μεταξύ τους ορισμένα χρόνια:



Συγκεκριμένα, από το γράφημα 1 φαίνεται ότι η γενιά Z είναι πολύ πιο πιθανό να χρησιμοποιήσει προτάσεις, που περιέχουν πιο ουδέτερες λέξεις ή να δεχτεί ταυτόχρονα το αρσενικό και θηλυκό μαρκάρισμα από ο, τι η προηγούμενη γενιά. Αυτό, όμως που χρήζει προσοχής είναι η χρήση του ουδέτερου γένους και του συμβόλου @. Ενώ η πρώτη γενιά δείχνει να συμφωνεί και να απορρίπτει σχεδόν με το ίδιο ποσοστό τις δύο μεθόδους συμπερίληψης (32% και 28%), οι ηλικίες 18 – 26 φαίνεται να δέχονται σε διπλάσιο βαθμό το @ από το ουδέτερο γένος (30% για το ουδέτερο και 62% για το @). Είναι σαφές, επομένως, ότι ενώ η γενιά Y απορρίπτει μερικώς τους νεολογισμούς, η γενιά Z χρησιμοποιεί περισσότερο ένα σύμβολο από το ουδέτερο γένος, το οποίο υπάρχει και στην γραμματική και θα ήταν πιο εύκολο να γραμματικοποιηθεί. Όσον αφορά την γραμματική αποδοχή του γένους, παρατηρείται το παρακάτω:

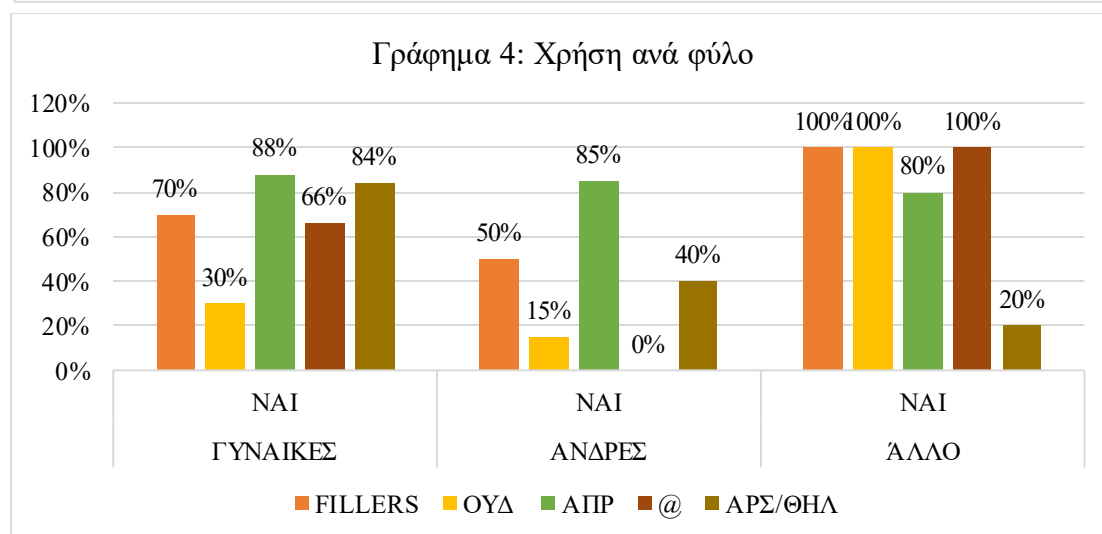
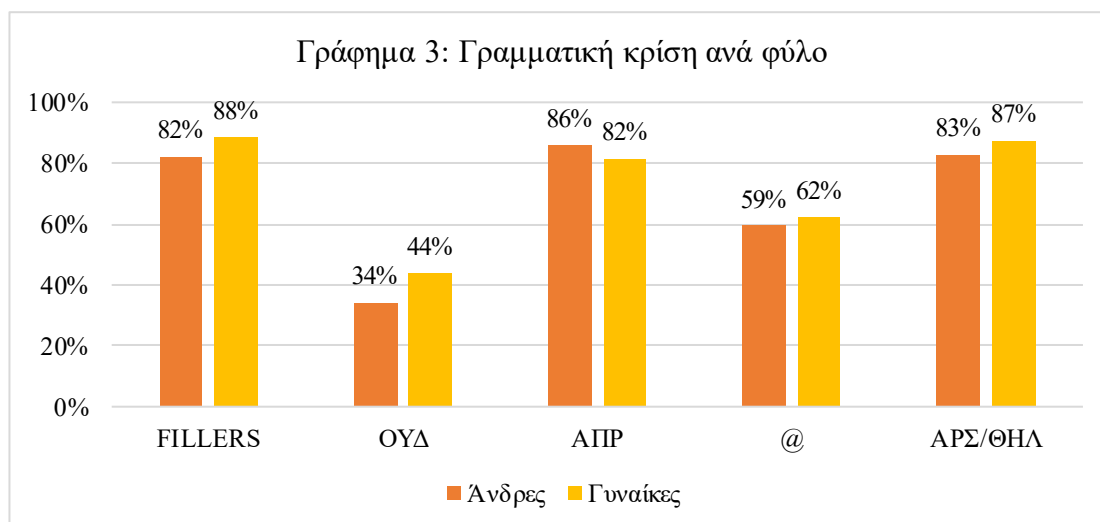


Όλες οι γενιές φαίνεται ότι κρίνουν τις τυπικές προτάσεις, οι οποίες δεν παραβιάζουν την γραμματική των ελληνικών σχεδόν άριστες, αφού οι τιμές κυμαίνονται από 85% έως 92%. Παρατηρείται ξανά, ωστόσο, σημαντική διαφορά ανάμεσα στην κρίση των νέων με τις άλλες ηλικίες διαφοράς 10%, κατά το οποίο το @ και το ουδέτερο γένος χαρακτηρίζονται περισσότερο γραμματικά. Ανάμεσα στις δύο τιμές φαίνεται ότι υπάρχει διαφορά 20% με το ουδέτερο να είναι πάλι τελευταίο στην κλίμακα.

Από τα γραφήματα 1 και 2 επιβεβαιώνεται η πρώτη θέση: ότι οι νέες γενιές είναι πιο πιθανό να δεχτούν τους νεολογισμούς σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες. Επίσης η χρήση ταυτόχρονου αρσενικού και θηλυκού γένους είναι πιο συχνή στις νεαρότερες ηλικίες. Παρόλα αυτά και σε αυτό το πλαίσιο συμπερίληψης, η αντιγραμματικότητα του ουδέτερου γένους ως γενικευτικού το αποκλείει από το να προτιμάται από όλες τις ηλικίες.

7.2.2. Φυλετική σύγκριση

Παρόμοια αποτελέσματα με τα προηγούμενα, εμφανίζουν και τα αποτελέσματα σχετικά με το φύλο:



Συγκεκριμένα, όσον αφορά την κρίση των προτάσεων τόσο οι γυναίκες όσο κι οι άνδρες κρίνουν με τον ίδιο τρόπο τις προτάσεις. Στατιστικά 4 στις 5 φορές, τα αποτελέσματα απέχουν έως 4%, πράγμα που σημαίνει ότι δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα στο φύλο, όταν πρόκειται για αποδοχή των προτάσεων. Το μόνο αξιοσημείωτο είναι ότι οι γυναίκες αποδέχονται περισσότερο το ουδέτερο γενικευτικό γένος από ότι οι άνδρες. Αλλά και πάλι το ποσοστό παραμένει χαμηλό, ώστε δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπόκειται γραμματικοποίηση.

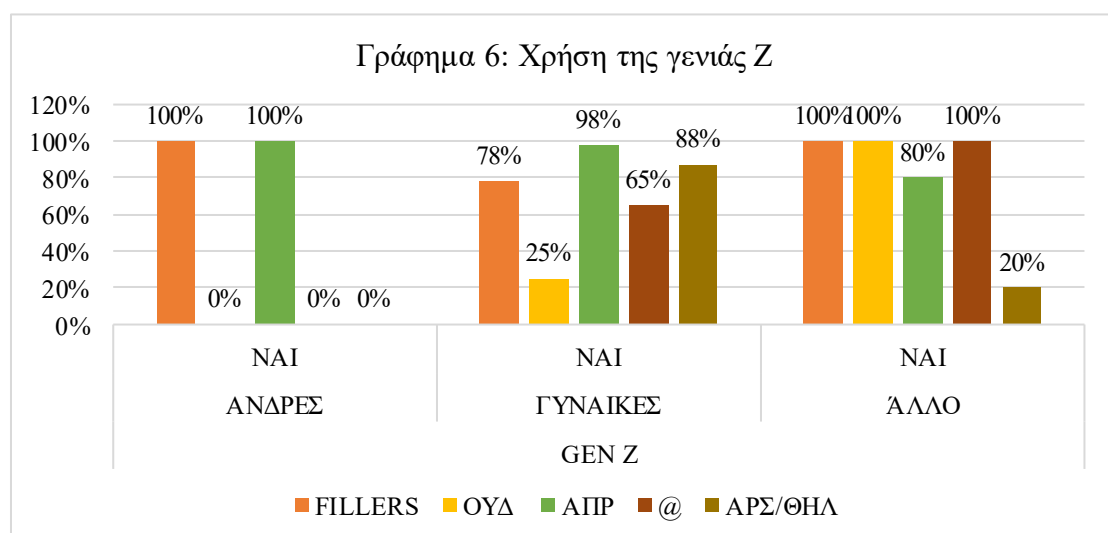
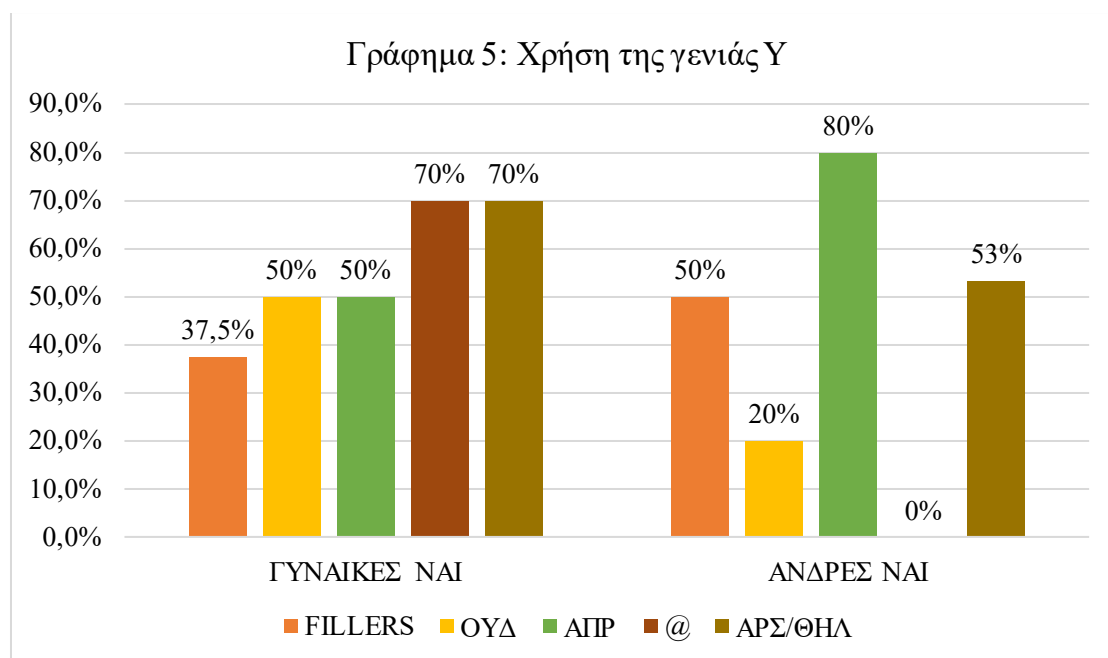
Οι διαφορές εμφανίζονται στην χρήση των προτάσεων. Υπενθυμίζεται ότι στο ερωτηματολόγιο 2, οι άνδρες που συμμετείχαν ήταν 3, οπότε το δείγμα δεν είναι αρκετό, ώστε να βγουν ακριβή αποτελέσματα. Έχοντας αυτό υπόψιν, φαίνεται ότι οι άνδρες συμμετέχοντες δεν χρησιμοποιούν σχεδόν καθόλου του @ και το ουδέτερο γένος, σε αντίθεση με τις γυναίκες. Στο παρόν ερωτηματολόγιο συμμετείχε και ένα άτομο μη δυαδικού φύλου, το οποίο φαίνεται να χρησιμοποιεί το ουδέτερο ως

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

γενικευτικό, ενώ κατά τα άλλα η συχνή εμφάνιση του αρσενικού και θηλυκού ήταν ελάχιστη στα δικά του αποτελέσματα. Το μόνο κοινό ανάμεσα στα τρία φύλα ήταν η συμφωνία στην χρήση του ουδετέρων λέξεων. Πέρα από τα συνολικά αποτελέσματα, οφείλεται να σχολιαστεί η χρήση και η κρίση των φύλων ανάλογα και την γενιά.

7.2.3. Ηλικιακή και φυλετική σύγκριση

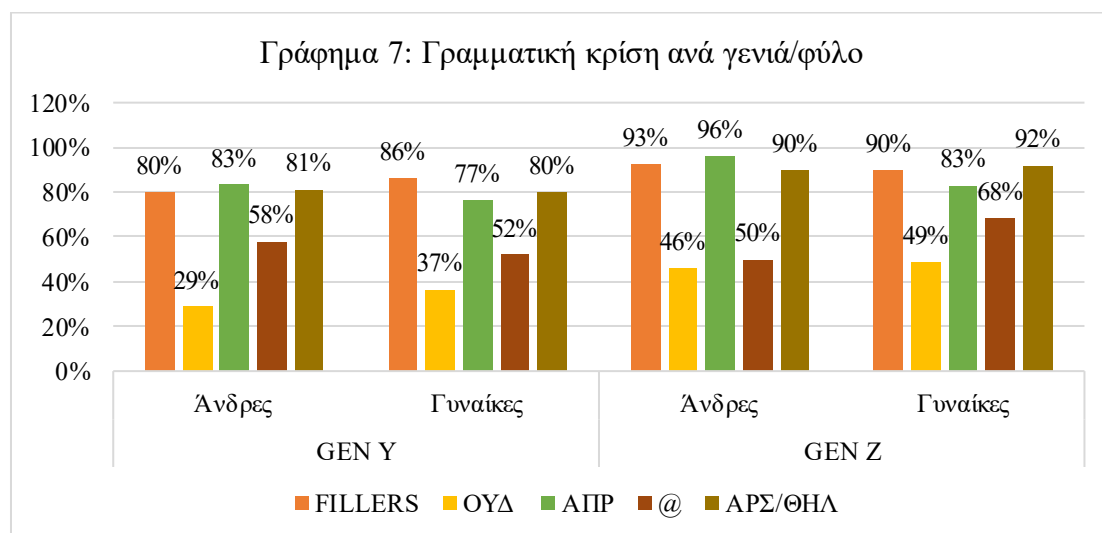
Τα γραφήματα 5 – 6 υποδεικνύουν την χρήση των μεθόδων, ανάλογα το φύλο και την ηλικία.



Από τα παραπάνω, φαίνεται ότι οι άνδρες οποιασδήποτε γενιάς είναι πιο απόλυτοι στον τρόπο που χρησιμοποιούν το γενικευτικό γένος. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι δεν θα δεχτούν τόσο εύκολα έναν νέο τύπο, ενώ ο τρόπος που κάνουν γενική αναφορά

ποικίλει, με τις σημασιολογικά ουδέτερες λέξεις να είναι πρώτες. Αντίθετα, οι γυναίκες είναι πιο διαλλακτικές και χρησιμοποιούν όλες τις μεθόδους, με τελευταίες το γενικευτικό αρσενικό και ουδέτερο.

Η γραμματική κρίση των προτάσεων επιβεβαιώνει ξανά όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως:



Οι παλαιότερες γενιές είναι πιο επιφυλακτικές στην γραμματική αποδοχή ορισμένων προτάσεων. Ειδική μνεία αξίζει να γίνει στους άνδρες της γενιάς Y και της γενιάς Z, εκ των οποίων οι πρώτοι φαίνεται να αποδέχονται ελάχιστα περισσότερο το @. Αυτό βέβαια δικαιολογείται από την ιδιαίτερη κατηγοριοποίηση των ηλικιών (βλ. υποσημείωση 26). Οι γυναίκες παρουσιάζουν παρόμοια στατιστικά εκτός από την περίπτωση των νεολογισμών, που η προτίμηση ανά την γενιά είναι πάνω από 10%. Τέλος, οι άνδρες και οι γυναίκες της γενιάς Y δεν έχουν κάποια αξιοσημείωτη απόκλιση, ενώ τα άτομα της γενιάς Z έχουν απόκλιση μόνο στην χρήση του @, η οποία γίνεται αποδεκτή περισσότερο από τις γυναίκες.

7.2.4. Τεστ σημαντικότητας

Πέρα από την περιγραφική ανάλυση, η οποία προηγήθηκε, επιχειρήθηκε και μια σειρά στατιστικών τεστ σημαντικότητας στα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων, ώστε να αξιολογηθεί ποια τιμή είναι αυτή, που χρήζει σχολιασμού και προσοχής.

Αναφορικά του πρώτου ερωτηματολογίου και χρησιμοποιώντας εργαλεία από την Υπολογιστική Γλωσσολογία, δημιουργήθηκαν κάποια τεστ σημαντικότητας σε περιβάλλοντα Python. Για κάθε εξεταζόμενη περίπτωση, δίνονταν οι απαντήσεις των

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

συμμετεχόντων/ουσών, από τις οποίες προέκυπτε η τιμή t^{28} και η τιμή p (ως όριο κάτω του οποίου το p είναι στατιστικά σημαντικό έχει τεθεί η τιμή 0.05). Ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε το t – test είναι, διότι το test προορίζεται για μικρά δείγματα, όπως είναι αυτό της παρούσας έρευνας ($n = 30$), με κάθε υποκατηγορία να έχει τουλάχιστον 2 συμμετέχουσες/οντες (βλ. Ενότητα 7.1, σ. 37). Κάθε αποτέλεσμα αφορούσε είτε τις ηλικιακές ομάδες, είτε τις φυλετικές ομάδες είτε και τις δύο. Για παράδειγμα, έστω ότι εξεταζόταν η χρήση του @ στις γενιές Y και X. Δίνονταν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων/ουσών της κάθε γενιάς, ώστε να υπολογιστεί η τιμή της t . Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τα αποτελέσματα από το πρώτο τεστ σημαντικότητας:

Πίνακας 8: Τεστ σημαντικότητας για γραμματική κρίση											
		FILLERS		ΟΥΔΕΤΕΡΑ		ΑΠΡΟΣΩΠΙΑ		@		ΑΡΣ/ΘΗΛ	
		p	t	p	t	P	t	p	T	p	t
ΗΛΙΚΙΑ	Gen X - Y	0,717	0,371	0,457	0,767	0,541	0,627	0,864	0,175	0,574	0,577
	Gen Y - Z	0,181	1,375	0,079	1,834	0,411	0,836	0,304	1,050	0,011	2,755
	Gen Z - X	0,655	0,456	0,594	0,543	0,001	3,970	0,671	0,433	0,411	0,844
ΦΥΛΟ	Άνδρες - Γυναίκες	0,302	1,051	0,293	1,071	0,615	0,509	0,789	0,271	0,420	0,818
ΗΛΙΚΙΑ + ΦΥΛΟ	Γυναίκες										
	Gen X - Y	0,984	0,020	0,679	0,430	0,549	0,625	0,600	0,546	0,657	0,461
	Gen Y - Z	0,613	0,515	0,253	1,181	0,518	0,660	0,157	1,476	0,047	2,133
	Gen Z - X	0,706	0,384	0,589	0,553	0,774	0,293	0,579	0,568	0,429	0,815
	Άνδρες										
	Gen Y - Z	0,201	1,473	0,359	1,010	0,194	1,499	0,449	0,821	0,251	1,298
	Γυναίκες + Άνδρες										

²⁸ Η τιμή t προκύπτει από τον τύπο $t = \frac{(\bar{x}_1 - \bar{x}_2)}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$, όπου \bar{x} = μέσος όρος του δείγματος, s = τυπική απόκλιση από το δείγμα και n = μέγεθος του δείγματος.

Gen Z – Z	0,800	0,258	0,897	0,132	0,371	0,926	0,384	0,901	0,798	0,261
Gen Y – Y	0,160	1,518	0,364	0,951	0,685	0,418	0,258	1,200	1,165	1,000

Παρόλο που ο σκοπός εξέτασης των τιμών ήταν να παρατηρηθεί διαφορά για τις περιπτώσεις εμφάνισης του @ ή του ουδέτερου γένους ως γενικευτικό, κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώθηκε. Αντίθετα, από τις έντονες τιμές, φαίνεται πως υπάρχει σημαντική στατιστική διαφορά σε τρεις περιπτώσεις:

- Ηλικιακή σύγκριση
 - Παράλληλη εμφάνιση αρσενικού + θηλυκού στις γενιές Y – Z
 - Εμφάνιση απρόσωπων λέξεων στις γενιές X – Z
- Φυλετική και Ηλικιακή σύγκριση (Γυναίκες)
 - Παράλληλη εμφάνιση αρσενικού + θηλυκού στις γενιές Y – Z

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η νέα γενιά παρουσιάζει στατιστική διαφορά σχετικά με την γραμματική κρίση των προτάσεων, οι οποίες εμπεριέχουν την παράλληλη εμφάνιση των αρσενικών και θηλυκών τύπων, καθώς και τις απρόσωπες λέξεις. Ακόμη η στατιστική διαφορά γίνεται πιο έντονη στις γυναίκες των γενιών Y και Z. Επομένως, ενώ υποστηρίχθηκε ότι οι γυναίκες θα αποδέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό την εισαγωγή ουδέτερων τύπων, κάτι τέτοιο δεν έγινε εμφανές στην στατιστική ανάλυση. Ωστόσο, θεωρείται σημαντικό ότι η νέα γενιά και περισσότερο οι γυναίκες αυτής είναι πιο πρόθυμες να δεχτούν την παράλληλη εμφάνιση του αρσενικού και θηλυκού ως γενικευτικό τύπο. Το ίδιο σημαντικό είναι ότι η νέα γενιά αποδέχεται περισσότερο τις φράσεις, οι οποίες δεν υποδηλώνουν φυλετική ταυτότητα, περισσότερο από τους millennials.

Παρόμοιο τεστ εκτελέστηκε και στο δεύτερο ερωτηματολόγιο, το οποίο αφορούσε την χρήση των διάφορων περιπτώσεων. Ο/Η συμμετέχων/ουσα απαντούσε με «ναι» ή «όχι» σε κάθε πρόταση, ανάλογα με το αν θα τη χρησιμοποιούσε. Σε αυτήν την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ANOVA (Analysis of Variance = Ανάλυση Διακύμανσης ή Διασποράς). Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν ξανά εργαλεία από την Υπολογιστική Γλωσσολογία για μεγαλύτερη διευκόλυνση στην ανάλυση των αποτελεσμάτων. Σε περιβάλλον Python, δόθηκαν οι αριθμοί των δειγμάτων, ανάλογα την γενιά και την ηλικία. Στην συνέχεια, συμπληρώθηκαν οι απαντήσεις, που έδωσαν

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

ως 1 για «ΝΑΙ» και 0 για «ΟΧΙ». Στην συνέχεια υπολογίστηκε το F^{29} και το p . Από τον υπολογισμό των απαντήσεων συντέθηκε ο παρακάτω πίνακας:

Πίνακας 9: Τεστ σημαντικότητας για χρήση										
	FILLERS		ΟΥΔΕΤΕΡΑ		ΑΠΡΟΣΩΠΑ		@		ΑΡΣ/ΘΗΛ	
	F	p	F	p	F	P	F	P	F	p
Γενιά Y - Z	8,99	0,0041	3,42	0,06	19,79	0,00034	0,08	0,77	0,19	0,65
Φύλο	1,14	0,2901	4,31	0,041	3,92	0,051	28,35	0,000001	14,79	0,000273
Γενιά + Φύλο	0,09	0,7650	0,03	0,85	2,16	0,14	0,03	0,846	8,28	0,0025389

Στα αποτελέσματα του παρόντος τεστ, η υπόθεση της παρούσας εργασίας επιβεβαιώθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, όσον αφορά την χρήση πιο ουδέτερης γλώσσας. Από σειρά προτίμησης, φαίνεται ότι η χρήση του @ είναι περισσότερο αποδεκτή, ακολουθούμενη από τους αρσενικούς και θηλυκούς τύπους και τέλος με την χρήση ουδέτερου γένους για γενικευτική αναφορά. Αξίζει να τονιστεί ότι στο γράφημα 4 οι άνδρες φαίνεται να μην προτιμούν καθόλου την χρήση του νεοσύστατου γενικευτικού συμβόλου. Όσο αφορά τον παράγοντα της ηλικίας, φαίνεται να παίζει ρόλο μόνο στην χρήση των απρόσωπων λέξεων, ενώ η σημαντική τιμή στις προτάσεις – fillers ερμηνεύεται ίσως από το περιεχόμενο των προτάσεων, το οποίο μπορεί να μην εξέφραζαν οι συμμετέχοντες/ουσες σε πιθανό περικείμενο.

7.2.5. Απόψεις συμμετεχόντων/ουσών

Η τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου απαιτούσε από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να συμπεριλάβουν τις απαντήσεις τους σχετικά με την χρήση του @, αν ο τρόπος

²⁹ Το F δηλώνει το F – statistic και ισούται με τον εξής τύπο: $F = \frac{MSB}{MSW}$, όπου MSB = Mean Square Between (δηλ. πόσο απέχει η τιμή της ομάδας από την συνολική τιμή) και MSW = Mean Square Within (δηλ. η διασπορά της κάθε παρατήρησης μέσα στην ομάδα). Όσο μεγαλύτερο είναι το F, τόσο μεγαλύτερη είναι η σημαντικότητα.

επικοινωνίας στο διαδίκτυο είναι ο ίδιος με τον καθημερινό και οποιοδήποτε άλλο σχόλιο είχαν.

Όσον αφορά την ομοιότητα του προφορικού λόγου και του διαδικτυακού η πλειοψηφία (τα 2/3) υποστήριξε ότι διαφέρουν. Στο διαδίκτυο, ο λόγος είναι πολύ λιτός, συχνά συνοδεύεται από συντομογραφίες και δεν είναι αυθόρμητος. Έτσι, είναι πιο εύκολο στα άτομα να αλλάξουν τον τρόπο επικοινωνίας τους, ανάλογα το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται, οικείο και μη, που επηρεάζει τον επικοινωνιακό κώδικα, και τον σκοπό αναφοράς. Ένας σκοπός ειδικής αναφοράς είναι η ειδική χρήση αντωνυμίας, που γίνεται δυνατή μόνο στον διαδικτυακό χώρο. Εκεί λόγω του ελέγχου των μηνυμάτων είναι πιο εύκολο, οι χρήστες/τριες να είναι πιο προσεκτικοί/ες στην γενικευτική αναφορά.

Ακόμη, έγινε ιδιαίτερη νύξη για το λεξιλόγιο. Αναφέρθηκε ότι στο διαδικτυακό λόγο χρησιμοποιούνται ευρέως τα αγγλικά, τα greeklish, ενώ για λόγους συντομίας χρησιμοποιούνται απλές και λιγότερες λέξεις. Ορισμένοι βέβαια ανέφεραν και ψυχολογικούς παράγοντες διαφοροποίησης, δηλαδή μέσω του διαδικτύου δεν μπορούν να διακρίνουν τα συναισθήματα και το ύφος των συνομιλητών τους.

Τα υπόλοιπα άτομα δήλωσαν ότι η γλώσσα που χρησιμοποιούν στο διαδίκτυο είναι η ίδια με τον προφορικό λόγο. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να γίνονται πιο περιεκτικοί λόγω χρόνου και ταχύτητας, αλλά το μοτίβο παραμένει ίδιο σε όλες τις απαντήσεις. Μερικές απαντήσεις αναφέρθηκαν στην χρήση του @, το οποίο δεν είναι δυνατόν να προφερθεί, αλλά αντικαθίσταται ως όλα τα άτομα αντί του όλ@ και λειτουργεί συμπεριληπτικά για άτομα μη δυαδικού φύλου και γενικευτικά.

Για την ερώτηση γύρω στο πώς χρησιμοποιείται το @ στο διαδίκτυο, οι απαντήσεις μπορούν να διακριθούν ως εξής:

- α) δεν χρησιμοποιείται,
- β) σε υβρεολογίες, για αντικατάσταση κάποιου γράμματος,
- γ) για την λειτουργία που έχει σε κάποια πλατφόρμα, π.χ. «[...] για να αναφερθούμε σε ένα άτομο (tag)[...],»
- δ) για emails,
- ε) για αναφορά σε πολλά φύλα ή σε μη δυαδικά άτομα.

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

Η (ε) επιλογή είναι αυτή, που έχει σχολιαστεί κατά κόρον στην παρούσα εργασία και επιβεβαιώνεται η λειτουργία του από τον παρόντα πληθυσμό. Το @ μπορεί να αναφέρεται «σε μία μεγάλη ομάδα ατόμων, στην οποία υπάρχουν όλα τα φύλα (βιολογικά και κοινωνικά)» (συμμετέχον 2Ζ), ενώ ακόμη μπορεί να αντικαταστήσει τις καταλήξεις σε ουσιαστικά (συμμετέχον 13Ζ). Ένα ακόμα άτομο επισήμανε ότι το @ «μπορεί να αλλάξει υποσυνείδητα την σκέψη της κοινωνίας εν καιρώ» και πως αξίζει η χρήση του «αν κάνει τα άτομα να αισθάνονται ότι ανήκουν» (συμμετέχον 22Ζ). Οι παραπάνω συμμετέχοντες/ουσες τονίζουν την διπλή σημασία του @ ως συμπεριληπτικό και γενικευτικό επίθημα.

Μία παρατήρηση που δεν δηλώθηκε παρά μόνο από ένα άτομο είναι η χρήση του ουδέτερου γένους αντί του @. Το συγκεκριμένο πρόσωπο ανέφερε ότι δεν χρησιμοποιεί το @ ως γενικευτικό, αλλά προτιμά το ουδέτερο γένος (27Ζ). Ο λόγος αυτής της προτίμησης είναι για διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία, τα οποία χρησιμοποιούν τον ηλεκτρονικό αναγνώστη για ανάγνωση κειμένου, ο οποίος δεν μπορεί να επεξεργαστεί το νόημα της λέξης, που φέρει το @. Το ίδιο άτομο τονίζει ότι το νόημα του @ είναι ανούσιο και περισσότερο δυσχεραίνει παρά διευκολύνει την επικοινωνία.

Το τελευταίο ερώτημα επέτρεπε στους συμμετέχοντες/ουσες να εκφράσουν τις σκέψεις τους σχετικά με τη τάση πιο συμπεριληπτικού γενικευτικού γένους, που επικρατεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Παρόλο που η χρήση του @ δεν γίνεται σε μεγάλο βαθμό από τον πληθυσμό, που συμμετείχε, αποτελεί ένα γεγονός, που έχουν παρατηρήσει σε διάφορες ομάδες και σελίδες των μέσων κοινωνικών δικτύων και ποτέ σε άρθρα, εφημερίδες και σε περιβάλλοντα επίσημου λόγου. Όσον αφορά την κατανομή του, φαίνεται να αντικαθιστά την κατάληξη αντωνυμιών (π.χ. ποι@ και ποιο αντί ποιος/ποια, 28Ζ) και να χρησιμοποιείται ως αντωνυμικό στοιχείο για άτομα με μη τυπικό βιολογικό ή/και κοινωνικό φύλο.

Σε επίπεδο αποδοχής, οι απόψεις δίστανται. Ορισμένα άτομα ανέφεραν ότι δυσκολεύονται στην επεξεργασία του @, άλλα ότι το δέχονται χωρίς πρόβλημα, άλλα ότι είναι αντιαισθητικό και άλλα ότι ενώ παρατηρούν να αυξάνεται η χρήση του, ακόμα μοιάζει ξένο. Παρόλα αυτά, είναι πιο αποδεκτό από τον αντικαταστάτη του, το ουδέτερο γενικευτικό γένος, το οποίο απορρίπτει η πλειοψηφία. Η χρήση του @ γίνεται για λόγους πολιτικής ορθότητας και για πλήρη αποδοχή όλων των ατόμων,

ανεξαρτήτου ταυτότητας και σεξουαλικότητας. Το ζήτημα της προφοράς του @ είναι κάτι που απασχολεί τους συμμετέχοντες/ουσες και η μερική λύση όσων προτιμούν μία πιο συμπεριληπτική γλώσσα είναι να χρησιμοποιούν πιο ουδέτερες λέξεις στον προφορικό τους λόγο.

Το ουδέτερο γένος, με την σειρά του, ενώ φαίνεται να έχει ακριβώς την ίδια λειτουργία, είναι λιγότερο αποδεκτό, καθώς έχει συνδυαστεί με άψυχες οντότητες ή οντότητες διαφορετικές του ανθρώπου.

Φυσικά πέρα από τις μετριοπαθείς και υποστηρικτικές απόψεις για την χρήση του @, υπήρχαν και οι ρυθμιστικές απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες η ισότητα και η συμπερίληψη μπορούν να επιτευχθούν χωρίς να γίνει επέμβαση στην παγιωμένη γλώσσα.

8. Συμπεράσματα – Σύνοψη

Η παρούσα εργασία έθεσε στο κέντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος το γένος στην γλώσσα. Συγκεκριμένα, με αφορμή την εμφάνιση νεολογισμών, όπως του συμβόλου @ και του ουδέτερου γένους σε λέξεις, στις οποίες δεν ταιριάζει, όπως *τα συνάδελφα* αντί *οι συνάδελφοι*, συντέθηκε η παρούσα εργασία.

Το γενικευτικό γένος είναι μία γραμματική κατηγορία, που αφορά κυρίως την σημασιολογία, καθώς σχετίζεται με το πρόσωπο αναφοράς κατά την εκφώνηση μιας πρότασης. Με τον όρο «γενικευτικό γένος» γίνεται αναφορά στο γένος, που χρησιμοποιείται για να παρουσιαστεί είτε μία ομάδα ατόμων μεικτού φύλου ή/και ένα άτομο άγνωστου/αδιάφορου φύλου.

Στο πλαίσιο της φεμινιστικής γλωσσολογίας και της πιο συμπεριληπτικής γλώσσας, έχουν υπάρξει προσπάθειες είτε ουδετεροποίησης, θηλυκοποίησης της γλώσσας ή και δημιουργίας νεοαντωνυμιών. Η ουδετεροποίηση σχετίζεται με την χρήση πιο ουδέτερων ουσιαστικών και αντωνυμιών, οι οποίες δεν φέρουν τόσο έντονα το φυλετικό μαρκάρισμα, ενώ με την θηλυκοποίηση, προτείνεται η ταυτόχρονη χρήση του αρσενικού και θηλυκού γένους, ώστε να επιτυγχάνεται γλωσσική ισότητα. Οι νεοαντωνυμίες με την σειρά τους χρησιμοποιούνται για την συμπερίληψη ατόμων με μη τυπικό/δυναδικό φύλο.

Για τα ελληνικά, έχει προταθεί ότι η ουδετεροποίηση είναι μία δύσκολη υπόθεση. Το γένος είναι αναπόσπαστο κομμάτι της γραμματικής της γλώσσας, με αποτέλεσμα να

«Το γενικευτικό γένος στα ελληνικά: δεδομένα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης»

είναι αδύνατον να παραλειφθεί και να ρυθμιστεί. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου, που σε περιπτώσεις πολλαπλής συμφωνίας, το αρσενικό είναι αυτό που υπερισχύει. Ακόμη το αμαρκάριστο γένος των ελληνικών είναι το αρσενικό. Στην γενικευτική του μορφή συμπεριλαμβάνει θηλυκές και αρσενικές οντότητες.

Το παραπάνω φαίνεται να είναι ένα ζήτημα, που απασχολεί νεότερες γενιές, οι οποίες μοιράζονται τους προβληματισμούς τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τις τελευταίες δεκαετίες, με την ανάδειξη του διαδικτύου διαμορφώθηκε ένας ειδικός κώδικας επικοινωνίας, η γλώσσα του διαδικτύου, η οποία υιοθέτησε ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου. Αυτό που δεν υιοθέτησε ωστόσο είναι ο αυθορμητισμός του. Πλέον, οι νέες γενιές χρησιμοποιούν την γλώσσα ως εργαλείο, το οποίο μπορούν να αλλάξουν και να το «φέρουν στα μέτρα τους», ώστε να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς τους. Το @ πέρα από την συμβατική του λειτουργία στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και στις ελληνικές υβρεολογίες, πλέον αποκτά νέο ρόλο.

Μαζί με το ουδέτερο γένος, το @ γίνεται καταληκτικό μόρφημα. Χρησιμοποιείται σε ονοματικά σύνολα, ώστε να γίνει αναφορά τόσο σε άνδρες, όσο και σε γυναίκες. Το κυριότερο είναι ότι πλέον χρησιμοποιείται για άτομα μη δυαδικού βιολογικού και κοινωνικού φύλου. Παρόλο που η μη γλωσσική του φύση θα του απέτρεπε να «διαβάζεται», αυτό γίνεται περισσότερο αποδεκτό από το γενικευτικό ουδέτερο γένος.

Το ουδέτερο γένος, με το να έχει συνδυαστεί με το (-)ανθρώπινο σημασιολογικό χαρακτηριστικό δεν επιτρέπει στον/στην ομιλητή/τρια να το δεχτεί και να το χρησιμοποιήσει, για να κάνει αναφορά σε κάποιο πρόσωπο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, αλλά και εξαιτίας της σταδιακής ανάδειξης των νεολογισμών σε διαφημίσεις πέρα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, διεξάχθηκε η παρούσα έρευνα. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την υποστήριξη ότι οι δύο νεολογισμοί δεν έχουν απορροφηθεί από την ελληνική κοινότητα. Στην έρευνα εξετάστηκε, επίσης, το φύλο των ομιλητών, αλλά και η ηλικία τους. Συμπεράθηκε ότι οι άνδρες είναι πιο δύσκολο να αποδεχτούν τους νεολογισμούς από ο, τι οι γυναίκες της νέας γενιάς. Ακόμη, όσον αφορά την χρήση, τα αποτελέσματα ήταν παρόμοια, με τις γυναίκες να έχουν μία ελάχιστη μεγαλύτερη προτίμηση και χρήση υπέρ των νεολογισμών σε σχέση με το αντίθετο φύλο. Η παραπάνω υποστήριξη επαληθεύτηκε με στατιστική ανάλυση. Στην έρευνα συμμετείχε κι ένα μη δυαδικό άτομο κι ενώ η

φωνή του είναι σημαντική, δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή καθολικά αποτελέσματα.

Σε ένα μεγάλο βαθμό, τα ίδια τα άτομα, που συμμετείχαν κατέστησαν σημαντική την γλωσσική ισότητα, που οφείλεται να υπάρχει ανάμεσα σε όλους και όλες. Παρόλο που οι νεολογισμοί δεν είναι γραμματικά σωστοί, φαίνεται να τους χρησιμοποιούν χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία, με σκοπό την συμπερίληψη και την ισότητα. Μία άλλη ομάδα ατόμων, έθιξε την προσοχή απέναντι στην πολιτική ορθότητα, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε παραβιάσεις της γραμματικής. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αναφέρθηκε ότι η ισότητα δεν χρειάζεται να συμβεί με την γλωσσική παρέμβαση, καθώς η τελευταία δυσχεραίνει τις καταστάσεις.

Το συμπέρασμα από τα παραπάνω είναι ότι ενώ υπάρχει η τάση για γλωσσική αλλαγή, η γραμματική και τα κοινωνικά ζητήματα είναι δύο παράγοντες, που επηρεάζουν την χρήση του γενικευτικού γένους. Είναι δύσκολο να αλλάξει το γενικευτικό γένος, το οποίο είναι τόσο παγιωμένο στην γλώσσα με νεολογισμούς, οι οποίοι δεν είναι αντιπροσωπευτικοί γλωσσικά ή σημασιολογικά. Παρόλα αυτά, η συνεχής έρευνα γύρω από το θέμα τα επόμενα χρόνια και η υπολογιστική ανάλυση κειμένων, κυρίως από τον διαδικτυακό χώρο, σε ένα κοινωνιογλωσσολογικό πλαίσιο είναι δυνατόν να φέρει πιο ηχηρά αποτελέσματα γύρω από το ζήτημα του γλωσσικού σεξισμού και της καταπολέμησης του.

9. Βιβλιογραφία

- Abbou, J. (2011). Double gender marking in French: A linguistic practice of anti sexism. *Current Issues in Language Planning*, 12(1), σσ. 55-75.
- Anagnostopoulou, E. (2017). Gender and defaults. Στο *A schrift to fest Kyle Johnson* (σσ. 23 - 31).
- Balhorn, M. (2004). The Rise of Epicene They. *Journal of English Linguistics*, 32(2), σσ. 79 - 104.
- Baron, D. (1986). *Grammar and Gender*. New Haven: Yale UP.
- Baron, N. (2003). Language of the Internet. Στο A. Farghali, *The Stanford Handbook for Language Engineers* (σσ. 59 - 127). Stanford: CSLI Publications.
- Braun, F. (2001). The communication of gender in Turkish. Στο M. Hellinger, & H. Bußmann (Επιμ.), *Gender Across Languages* (Τόμ. 1, σσ. 283 - 310). John Benjamins B.V.
- Burr, E. (2003). Gender and language politics in France. Στο M. Hellinger, & H. Bußmann (Επιμ.), *Gender Across Languages: The linguistic representation of women and men* (Τόμ. 3, σσ. 119 - 139). John Benjamins B.V.
- Bußmann, H., & Hellinger, M. (2003). Engendering female visibility in German. Στο H. Bußmann, & M. Hellinger (Επιμ.), *Gender Across Languages: The linguistic representation of women and men* (Τόμ. 3, σσ. 141 - 174). John Benjamins B.V.
- Cameron, D. (1985). *Feminism and linguistic theory*. London: MacMillan.
- Corbett, G., & Fraser, N. (2000). Default genders. In *Gender in Grammar and Cognition* (Vol. 124, pp. 55-97). Mouton de Gruyter.
- Corbett, G., & Greville, G. (1991). *Gender*. Cambridge University Press.
- Coutant, A., Greco, L., & Marignier, N. (2015). *Le Chantier linguistique: éléments pour une grammaire*. Ανάκτηση από <https://www.slideshare.net/noemiemarignier/queer-week>
- Dahl, Ö. (2000). Animacy and the notion of semantic gender. Στο B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen, & M. Saari, *Gender in Grammar and Cognition: I:*

- Approaches to Gender. II: Manifestations of Gender* (σσ. 99 - 116). Berlin: New York: De Gruyter Mouton.
- Darr B., K. T. (2016). Pronouns and Thoughts on Neutrality: Gender Concerns in Modern Grammar,. *Pursuit - The Journal of Undergraduate Research at The University of Tennessee*, 7(1) 10.
- Dixon, R. W. (1972). *The Dyirbal Language of North Queensland (Cambridge Studies in Linguistics, 9.)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eakins, B. W., & Eakins, G. R. (1978). *Sex differences in human communication*. Boston: Houghtin Mifflin.
- Everett, C. (2011). Gender, pronouns and thought: The ligature between epicene pronouns and a more neutral gender perception. *Gender and Language*, 5(1), σσ. 133 - 152.
- Gastil, J. (1990). Generic pronouns and sexist language: The oxymoronic character of masculine generics. *Sex Roles: A Journal of Research*, 23(11-12), σσ. 629-643.
- Gökmen, S., & Peçenek, D. (2023). Perception of associative gender in different age groups - A Turkish language case. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 63(1), σσ. 206 - 224.
- Greenbaum, S. (1996). *The Oxford English Grammar*. Open University Press.
- Greenberg, J. (1966). *Language Universals: With Special Reference to Feature Hierarchies* (Revised 2nd Edition ed.). Mouton de Gruyter.
- Greenberg, J. (1966). *Universals of Language*. The MIT Press.
- Gustafsson Sendén, M., Bäck, E. A., & Lindqvist, A. (2015). Introducing a gender-neutral pronoun in a natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior. *Frontiers in Psychology*, 6.
- Gustafsson Sendén, M., Renström, E., & Lindqvist, A. (2021). Pronouns Beyond the Binary: The Change of Attitudes and Use Over Time. *Gender & Society*, 35(4), σσ. 588 - 615.

- Hellinger, M., & Bußmann, H. (2001). Aims and scope of Gender across languages. Στο M. Hellinger, & H. Bußmann (Επιμ.), *Gender Across Languages: The linguistic representation of women and men* (Τόμ. I). John Benjamins B.V.
- Henkin, R. (2019). Inclusive generic person in women's discourse in Israeli Hebrew and Negev Arabic. *Journal of Pragmatics*, 150, σσ. 53 - 74.
- Holmes, P., & Hinchliffe, I. (2013). *Swedish: A comprehensive grammar*. Routledge.
- Holton, D., Mackridge, P., & Φιλippάκη-Warbuton, E. (1998). *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας* (Εικοστή Τέταρτη εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Hord, L. C. (2016). Bucking the Linguistic Binary: Gender Neutral Language in English, Swedish, French, and German. *Western Papers in Linguistics* 3(1).
- Key, M. R. (1975). *Male/female language*. Metuchen, N.J.: Scarecrow Press.
- Knisely-Southerland, K. (2018). Developing Inclusive Second Language Teaching Practices for Non-Binary Students. Ανάκτηση από <https://goo.gl/bMMVhY>
- Kosnick, K. (2019). The everyday poetics of gender-inclusive French: strategies for navigating the linguistic landscape. *Modern & Contemporary France*, 27(2), σσ. 1 - 15.
- Lakoff, R. (1975). *Language and woman's place*. New York: Harper & Row.
- LaScotte, D. K. (2016). Singular they: An Empirical Study of Generic Pronoun Use. *American Speech*, 91(1), σσ. 62 - 80.
- Milles, K. (2013). En öppning i en sluten ordklass? Den nya användningen av pronomenet hen. *Språk och stil*, 23, σσ. 107 - 140.
- Pavlidou, T.-S. (2003). Women, gender and modern Greek. Στο *Gender across languages: The linguistic representation of women and men Vol. 3* (σσ. 175-199).
- Prewitt-Freilino, J., Caswell, T., & Laakso, E. (2012). The Gendering of Language: A Comparison of Gender Equality in Countries with Gendered, Natural Gender, and Genderless Languages. *Sex Roles*(66), σσ. 268 - 281.

- Río-González, A. M. (2021). To Latinx or Not to Latinx: A Question of Gender Inclusivity Versus Gender Neutrality. *Am J Public Health, 111*(6), σσ. 1018 - 1021.
- Rose, E., Winig, M., Nash, J., Roepke, K., & Conrod, K. (2023). Variation in acceptability of neologistic English pronouns. *Proceedings of the Linguistic Society of America, 8*(1), σ. 5526.
- Sa'ar, A. (2007). Masculine talk: On the subconscious use of masculine linguistic forms among Hebrew and Arabic speaking women in Israel. *Signs: Journal of Women in Culture and Society, 32*(2), σσ. 405 - 429.
- Salinas Jr., C., & Lozano, A. (2019). Mapping and recontextualizing the evolution of the term Latinx: An environmental scanning in higher education. *Journal of Latinos and Education, 18*(4), σσ. 302 - 315.
- Salinas, C. J., & Lozano, A. (2019). Mapping and recontextualizing the evolution of the term Latinx: An environmental scanning in higher education. *Journal of Latinos and Education, 18*(4), σσ. 302 - 315.
- Schafroth, E. (2001). Gender in French: Structural properties, incongruences and asymmetries. Στο M. Hellinger, & H. Bußmann (Επιμ.), *Gender Across Languages: The linguistic representation of women and men* (Τόμ. III, σσ. 87 - 117). John Benjamins B.V.
- Siemund, P., & Dolberg, F. (2011). From lexical to referential gender: An analysis of gender change in medieval English based on two historical documents. *Folia Linguistica, 45*(2), σσ. 489-534.
- Stahlberg, D., Braun, F., Irmen, L., & Sczesny, S. (2007). Representation of the Sexes in Language. Στο K. Fiedler (Επιμ.), *Social communication. A volume in the series Frontiers of Social Psychology* (σσ. 163 - 187). New York: Psychology Press.
- Tobin, Y. (2001). Gender switch in Modern Hebrew. Στο M. Hellinger, Bußmann, & Hadumod (Επιμ.), *Gender Across Languages* (Τόμ. 1, σσ. 179 - 198). John Benjamins B.V.

- Vergoossen, H. P., Pärnamets, P., Renström, E. A., & Gustafsson Sendén, M. (2020). Are New Gender-Neutral Pronouns Difficult to Process in Reading? The Case of Hen in SWEDISH. *Frontiers in Psychology*(11).
- Vergoossen, H. P., Renström, E. A., Lindqvist, A., & Gustafsson Sendén, M. (2020). Four Dimensions of Criticism Against Gender-Fair Language. *Sex Roles*(83), σσ. 328 - 337.
- Yalçinkaya, O. D. (2020). Gender-sensitive language in Turkish and English: Changing perceptions. *Türkbilig*(39), σσ. 1 - 14.
- Ανδρουτόπουλος, Γ. (2001). *Η γλώσσα των νέων [B9]*. Ανάκτηση από Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b9/
- Γεωργακοπούλου, Α., & Γούτσος, Δ. (1999). *Κείμενο και Επικοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γιαννουλοπούλου, Γ. (2012). *Λεξικό Γλωσσολογικών Όρων*. Ανάκτηση από https://www.greek-language.gr/digitalResources/modern_greek/tools/lexica/glossology_edu/lemma.html?id=111
- Γκασούκα, Μ., & Γεωργαλλίδου, Μ. (2018). *Οδηγός χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Ντούβλης, Β. (2023). Γραμματικό γένος, κοινωνικό φύλο και παπάκια: η συμπεριληπτική ως προς το φύλο χρήση του @ στον γραπτό λόγο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 42 (σσ. 497 - 505). Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Παυλίδου, Θ.-Σ. (2006). Γλώσσα-Γένος-Φύλο: Προβλήματα, Αναζητήσεις και Ελληνική Γλώσσα. Στο Θ.-Σ. Παυλίδου (Επιμ.), *Γλώσσα-Γένος-Φύλο* (2η Έκδοση εκδ., σσ. 15 - 64). Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Παυλίδου, Θ.-Σ., Καπελλίδη, Χ., & Καραφώτη, Ε. (2015). Γραμματικό γένος, φύλο και θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: όψεις γλωσσικού σεξισμού. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 35, σσ. 463 - 477.

Ράλλη, Α. (2003). Ο καθορισμός του Γραμματικού Γένους στα Ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής. Στο Α. Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. Ράλλη, & Δ. Χειλά - Μαρκοπούλου (Επιμ.), *Το Γένος* (σσ. 57-100). Αθήνα: Πατάκης.

Ράλλη, Α. (2008). *Μορφολογία* (2η Έκδοση εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Χειλά - Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Γένος και συμφωνία στη νέα ελληνική. Στο Α. Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. Ράλλη, & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (Επιμ.), *Το Γένος* (σσ. 132 - 167). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Χριστοφίδου, Α., Αφεντουλίδου, Β., Καρασίμος, Α., & Δημητροπούλου, Ε. (2013). Ηλεκτρονικό πρόγραμμα νεολογισμών και ορολογίας ΝΕΟΔΗΜΙΑ: Προκλήσεις και Δίκτυο-Λύσεις. *Δελτίο Επιστημονικής Ορολογίας και Νεολογισμών*, σσ. 198 - 243.

10. Παράρτημα

Στο παράρτημα παρουσιάζονται οι ερωτήσεις των ερωτηματολογίων. Οι ερωτήσεις εμφανίζονταν στην δεύτερη και τρίτη ενότητα των ερωτηματολογίων. Στο ερωτηματολόγιο 1, το άτομο έπρεπε να κρίνει τις ερωτήσεις ανάλογα το πόσο αποδεκτές είναι από το 1 έως το 5, ενώ στο δεύτερο έπρεπε να δηλώσει αν θα την έλεγε ή όχι.

Ερωτήσεις ερωτηματολογίων δεύτερης ενότητας:

1) 5 προτάσεις με παράλληλη χρήση του αρσενικού και θηλυκού τύπου.

a. Υπάρχει ομαδική για το ***; Μπορεί κάποιος-α να με προσθέσει παρακαλώ;

b. Έχει κάποιος / κάποια σημειώσεις στο ***;

c. Τα ακόλουθα θα πρέπει να παρέχονται σε όλες/-ους χωρίς διακρίσεις

d. Οι έγκλειστες/οι των φυλακών έχουν γίνει οριστικά πια οι Αόρατοι της καθημερινότητας

e. Άμεσα βρεθήκαμε όλοι οι εργαζόμενοι/ες για να δούμε από κοινού το πώς θα αντιμετωπίσουμε την κατάσταση

2) 5 προτάσεις με την παρουσία του @ ως επίθημα ανωνυμίας ή ουσιαστικού.

a. Εγώ που στέλνω την αγάπη μου μόνο στα φίλ@ μου στην καινούρια τους προσπάθεια.

b. Δεν είσαι σίγουρ@ ακόμα αν θα χρησιμοποιήσεις την προσφορά;

c. Όποι@ ενδιαφέρεται για εισιτήριο σε συναυλία να μου στείλει

d. Βρίσκουμε συνεχώς τρόπους να ενεργοποιήσουμε την περιέργεια που όλ@ είχαμε ως παιδιά

e. Ήρθαμε αντιμέτωπ@ με μια υπόθεση στην οποία το θύμα πήρε τη θέση του θύτη

3) 5 προτάσεις με την παρουσία του ουδετέρου γένους ως νεολογισμό

a. Γιατί κανένα δεν μιλάει για το τρομακτικό realization του ότι μπορεί να μην ξαναδείς ποτέ κάποια άτομα;

b. Εγώ που σας καλώ όλα στο απίστευτο πάρτυ.

- c. Τα φίλα μου είναι πανέμορφα μέσα κι έξω
- d. Ο κόσμος αλλάζει κι εγώ, μένω στάσιμο
- e. Τα φοιτητά της Σχολής Καλών Τεχνών Ναυπλίου δηλώνουν την στήριξη και την συμπαράσταση τους στο συμφοιτητό μας από την Πάτρα

4) 5 προτάσεις με την παρουσία ουδέτερων λέξεων (λέξεις, που δεν υποδηλώνουν αρσενικό ή θηλυκό)

- a. Παιδιά καλησπέρα!! Ψάχνω ΑΜΕΣΑ σπίτι, γκαρσονιέρα ή δυάρι. Αν ξέρετε κάποιο άτομο που ξενοίκιασε πρόσφατα, ενημερώστε με.
- b. Καλό μήνα παιδιάς
- c. Ενημερώστε φιλικά σας πρόσωπα
- d. Εύχομαι να δοθεί σύντομα σε όλους τους ανθρώπους το ανθρώπινο δικαίωμα να βιώσουν την μοναδική εμπειρία της γονεϊκότητας
- e. Ο ρόλος έχει γραφτεί για δύο ηθοποιούς και μέχρι σήμερα έχει παιχτεί δυο φορές

5) 4 προτάσεις fillers με αρσενικό γενικευτικό τύπο.

- a. Καλησπέρα σε όλους! Υπάρχει κάποιος που έχει σημειώσεις στο μάθημα *** και θα ήθελε να τις μοιραστεί; Ευχαριστώ πολύ
- b. Χελουου! Ξέρει κάποιος αν θα είναι η γραμματεία ανοιχτή τον Αύγουστο;
- c. Καλησπέρα συνάδελφοι, ελπίζω να είστε όλοι καλά και να έχετε επιτυχία στις εξετάσεις σας.
- d. Εγώ αυτούς που πεινάνε και λένε θα φάω ένα φρουτάκι δεν τους εμπιστεύομαι

Ερωτήσεις ερωτηματολογίων τρίτης ενότητας:

- 1) Ο τρόπος που μιλάτε στο διαδίκτυο είναι ο ίδιος με τον τρόπο που μιλάτε στην καθημερινότητα με τους οικείους σας; Αν όχι, επεξηγήστε.
- 2) Σε περίπτωση που χρησιμοποιείτε το @ στο διαδίκτυο, παρακαλώ εξηγήστε για ποιο λόγο το κάνετε.
- 3) Έχετε να κάνετε κάποια παραπάνω σχόλια σχετικά με τη χρήση του γένους στις ανωνυμίες και στα ουσιαστικά στο διαδικτυακό χώρο;